

קידום שותפויות מחקר-פרקטיקה בחינוך

(Research-Practice Partnership - RPP)

مجموعة عمل تُعنى بتعزيز الشراكات بين البحث والتطبيق (RPP) في التربية والتعليم

סיכום פעילות קבוצת העבודה | מלף תלخيصي لنشاط فريق العمل

מרכזת אקדמית ומחברת: ד"ר נירית טופול

מרכז לידע ולמחקר בחינוך
مركز معلومات وبحث في التربية والتعليم
Center for Knowledge and Research in Education
האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים

האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים נוסדה בשנת 1959. חברים בה כמאה מדענים ומלומדים מן השורה הראשונה של ההשכלה והדעת במדינת ישראל. חוק האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים התשכ"א-1961 קובע כי מטרתיה ומשימותיה העיקריות הן לטפח ולקדם פעילות מדעית, לייעץ לממשלה בענייני מחקר ותכנון מדעי בעלי חשיבות לאומית, לקיים התקשרויות עם גופים מקבילים בחוץ לארץ, לייצג את המדע הישראלי בגופים ובאירועים מדעיים בין-לאומיים ולהוציא לאור כתבים שיש בהם כדי לקדם את המדע.

יוזמה - מרכז לידע ולמחקר בחינוך מקדמת שימוש שיטתי בידע מחקרי עדכני ומבוקר בתהליכי קבלת החלטות בחינוך. ידע מחקרי נגיש וזמין חיוני למקבלי החלטות ולציבור הרחב לשם גיבוש מושכל של מדיניות ותכנון מיטבי של התערבויות - לשיפור הישגי החינוך בישראל.

היוזמה עוסקת בנושאים שעל סדר יומם של מקבלי החלטות בחינוך בכמה ערוצי פעילות מרכזיים: ועדות וצוותי מומחים של חוקרים ממגוון דיסציפלינות; קבוצות עבודה משותפות לחוקרים, לאנשי מדיניות ולאנשי שדה; ומידע תומך תכנון (מת"ת) - כתיבת דוחות וסקירות השוואתיות בסוגיות נקודתיות המעסיקות את מקבלי החלטות. מתווה הפעילות ותוצריה מותאמים לכל נושא ונושא ולצורכי השותפים בתהליך. היוזמה מפרסמת את כלל תוצרי עבודתה ומנגישה אותם למגוון קהלים.

עריכת לשון | **תמי בורשטיין**

תרגום לערבית | **ד"ר נביה בשיר**, עריכת לשון לתרגום | **נסים ח'ורי**

עיצוב גרפי | **אמונה כרמל**

הפקה ועריכה | **נעמה אברך**

בכל אזכור יש לצטט כך: טופול, נ' (2023). **קבוצת העבודה לקידום שותפויות מחקר-פרקטיקה בחינוך**. יוזמה - מרכז לידע ולמחקר בחינוך, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים.

בשנים האחרונות רווח בשדה החינוך המושג "שותפות בין מחקר לפרקטיקה" (RPP - Research Practice Partnership). שותפות כזו יכולה לסייע להטמיע ידע מדעי ומחקרי בתהליכי קביעת מדיניות חינוכית ובתהליכים חינוכיים המתרחשים בשדה, לקדם מחקר בנושאים המתגרים צוותים חינוכיים בעבודתם היומיומית, וליצור בסיס ידע ומאגר נתונים לשימוש כל השותפים. בפועל התפתחו בעולם כמה דגמים מרכזיים של שיתופי פעולה מסוג זה, הנבדלים זה מזה במטרות, בדרכי העבודה המשותפת ובתוצרים. בארץ שותפויות מסוג זה הן עדיין נדירות.

קבוצת העבודה בנושא קידום מהלכי שותפות בין מחקר לפרקטיקה (RPP) בישראל הוקמה לבקשת לשכת המדענית הראשית במשרד החינוך וקרן יד הנדיב, ומטרתה לקיים למידה הדדית ושיח רחב בין בעלי העניין בשותפויות מסוג זה. במהלך עבודתה מיפתה הקבוצה את הידע הקיים בתחום בארץ ודנה בתועלות ובאתגרים שביצירת שותפויות במערכת החינוך בישראל. כמו כן הקבוצה הציעה לאמץ המשגה רחבה בנושא השותפויות וכלי פעולה מעשיים לקידום שותפויות בין מחקר לפרקטיקה בארץ.

سادَ في السنوات الأخيرة في الحقل التربوي مصطلح "الشراكة بين البحث والتطبيق" (RPP - Research Practice Partnership). قد يساهم هذا النوع من الشراكات في إدماج المعرفة العلمية والبحثية في سيرورات صياغة السياسة الداخلية وفي السيرورات التربوية والتعليمية التي تحدث على أرض الواقع، إلى جانب تعزيز البحث في مواضيع تثير تحدّي الطواقم التربوية خلال عملها اليومي، وخلق أساس معرفي وقاعدة بيانات متاحة لاستخدام كافة الشركاء. تطوّرت في العالم على أرض الواقع بعض النماذج المركزية لشراكات من هذا النوع، وهي تختلف عن بعضها البعض من حيث الأهداف، أساليب العمل المشترك والنتائج. هذا النوع من الشراكات لا يزال نادرًا في بلادنا.

أقيمت المجموعة العاملة على تعزيز الشراكات بين البحث والتطبيق (RPP) في إسرائيل بناءً على طلب دائرة كبيرة العلماء في وزارة التربية والتعليم وصندوق ياد هَنديف، والهدف منها هو خلق مساحة للتعليم التبادلي والمحاورة بين الأطراف المعنّية بمثل هذا النوع من الشراكات. قامت المجموعة خلال عملها بإجراء مسح للمعرفة الموجودة حول هذا المجال في إسرائيل، وناقشت المزايا والتحديات المترتبة على إقامة شراكات في الجهاز التربوي الإسرائيلي. كذلك، اقترح الفريق انتهاج مفاهيم واسعة حول موضوع الشراكات وأدوات العمل العملية لتعزيز الشراكات بين البحث والتطبيق في إسرائيل.

הברי והברות קבוצת העבודה (לפי סדר האלף-בית של שם המשפחה):

פרופ' יעל קלי | אוניברסיטת חיפה, יו"ר קבוצת העבודה

פרופ' אודרי אדירקח | אוניברסיטת תל אביב

ד"ר עאמר בדארנה | סגן מנהל בית הספר אלבשאר למדעים בסח'נין

ד"ר הזר בהרב | המרכז לחקר הפדגוגיה - שותפויות אקדמיה-שדה

גב' תמר דוד | מנהלת בית הספר ארגמן, נס ציונה

גב' חנה הררי | אגף פיתוח מקצועי, משרד החינוך

גב' אריאלה וולה לניאדו | קרן ליאון

גב' מירב זרביב | אגף מו"פ, משרד החינוך

ד"ר איריס טבק | אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

ד"ר הילה טל | לשכת המדענית הראשית, משרד החינוך

פרופ' אדם לפסטיין | האוניברסיטה העברית

גב' תרצה מרגולין | קרן רש"י

ד"ר דוד נמרוד | מנח"י

ד"ר אודט סלע | לשכת המדענית הראשית, משרד החינוך

מר גל פישר | יד הנדיב

פרופ' בוריס קויצ'ו | מכון ויצמן

פרופ' תמי קציר | אוניברסיטת חיפה

פרופ' מיכל ראזר | מכללת אורנים

מרכזת הקבוצה: ד"ר נירית טופול, nirit.education@academy.ac.il

תודות

בתהליך הלמידה של קבוצת העבודה ובגיבוש מסמך זה השתתפו רבים, ואנו מבקשים להודות לכולם. **בראש ובראשונה למדענית הראשית במשרד החינוך ד"ר אודט סלע ולראש תחום חינוך ביד הנדיב מר גל פישר**, אשר ביוזמתם ובתמיכתם הוקמה קבוצת העבודה.

עוד אנו מודים למרצים מישראל ומחו"ל שחלקו עימנו מהידע שברשותם ומניסיונם בנושא: פרופ' בת שבע אלון (אמריטה), מכון ויצמן; פרופ' ג'וש גלייזר, אוניברסיטת ג'ורג' וושינגטון; פרופ' סוזן מק'ני, אוניברסיטת טוונטה; ופרופ' ברי פישמן, אוניברסיטת מישיגן.

אנו מודים למשתתפים נוספים, שתרמו מן הידע ומן הניסיון המעשי שלהם והעשירו את השיח בקבוצה: מר שלומי אירים, מפקח ורפרנט יזמות וחדשנות במחוז מרכז; ד"ר מיה בנישו, המרכז למדע אזרחי בבית הספר; ד"ר שחף גל, ד"ר רבקה גרוסמן וד"ר מורן נוימן, אגף מו"פ במשרד החינוך; ד"ר הילה טל; פרופ' ענת ירדן, מכון ויצמן למדע; וגב' נעמי רייבשטיין, מדריכה ארצית בביו-חקר במשרד החינוך.

תודתנו שלוחה לאנשי ולנשות המחקר והעשייה שעזרו לנו לפני תחילתו של התהליך ובמהלכו: פרופ' חנן אלכסנדר (אמריטוס), אוניברסיטת חיפה וברקלי; פרופ' עינת הד מצויינים, הטכניון; ד"ר דנה ודר וייס, אוניברסיטת בן-גוריון; פרופ' טלי טל, הטכניון; פרופ' נח לוי אפשטיין, אוניברסיטת תל אביב; פרופ' זמירה מברך (אמריטה), אוניברסיטת בר-אילן ומכללת דוד ילין; ד"ר נורית נוביס, אוניברסיטת חיפה; ד"ר יעל פולברמאכר, ארגון מישרים; גב' ליאת רחמיאן, אוניברסיטת חיפה; ופרופ' ברוך שוורץ, האוניברסיטה העברית.

שלמי תודה לחבר סקירת המחקר ששימשה את חברי וחברות הקבוצה, ד"ר עידו ליטמנוביץ', וכן למרואיינים שתרמו מזמנם ומניסיונם: ד"ר פאולה אקר-טריגטי, מנהלת [NNERPP](#) באוניברסיטת רייס; ד"ר אנג'לה בדנרק, מנהלת [Evidence Project](#) ב-Pew Trusts; ד"ר לאורה וונטוורת', מנהלת שותפויות מחקר-פרקטיקה בארגון [California Education Partners](#); פרופ' איוולי ניקולאידו, האוניברסיטה הטכנולוגית בקפריסין, שותפה בפרויקט [FP7 CoReflect](#); ד"ר לוריין סאפלי, ממונה על מחקר שותפויות מחקר-פרקטיקה [בקרן ויליאם ט' גרנט](#); פרופ' ויליאם פנואל, חוקר ראשי במרכז [National Center for Research in Policy and Practice](#) באוניברסיטת קולורדו.

בסיום העבודה שלחנו מסמך זה לעיונם ולתגובתם של קוראים נוספים. **נבקש להודות למי שקרא את המסמך ושיתף אותנו בהערותיו ובתובנותיו:** מר שלומי אירים, מפקח ורפרנט יזמות וחדשנות במחוז מרכז; פרופ' בת שבע אלון (אמריטה), מכון ויצמן למדע; ד"ר דנה ודר וייס, אוניברסיטת בן-גוריון; פרופ' ענת ירדן, מכון ויצמן למדע; גב' ליאת צבירן, אנליסטית חברתית מקונספט; גב' נעמי רייבשטיין, מדריכה ארצית בביו-חקר במשרד החינוך.

ולחשובים מכול: תודה מעומק הלב ליו"ר הקבוצה פרופ' יעל קלי ולחברי וחברות הקבוצה פרופ' אודרי אדירקח, ד"ר עאמר בדארנה, ד"ר הדר בהרב, ד"ר שחף גל, גב' תמר דוד, גב' חנה הררי, גב' אריאלה וולה לניאדו, גב' מירב זרביב, ד"ר איריס טבק, פרופ' אדם לפסטיין, גב' תרצה מרגולין, ד"ר דוד נמרוד, ד"ר אודט סלע, מר גל פישר, פרופ' בוריס קויצ'ו, פרופ' תמי קציר ופרופ' מיכל ראזר, על שהקדישו מזמנם היקר וממרחם לתהליך ועל תרומתם לקידום השיח והעשייה.

תוכן עניינים

7	מבוא על הקבוצה ועל תהליך הלמידה .....
9	חלק ראשון תחום השותפויות - המשגה, תועלות, אתגרים ומדידה .....
9	1.1 סוגים שונים של שותפויות בין מחקר לפרקטיקה .....
13	1.2 תועלות ויצירת ערך בחיבור בין אקדמיה לפרקטיקה .....
14	1.3 אתגרים במפגש בין חוקרים ופרקטיקנים .....
16	1.4 מנגנונים ותנאים הנדרשים להצלחת השותפויות .....
18	1.5 מדידה והערכה של הצלחת השותפויות .....
20	חלק שני תובנות קבוצת העבודה לקידום התחום בארץ .....
20	2.1 מודל מעגלי ההשתתפות של חוקרים ופרקטיקנים .....
24	2.2 הקמת מרכז לקידום שותפויות בישראל .....
26	נספח 1 .....
26	עקרונות לשותפויות מחקר-פרקטיקה בחינוך .....
32	נספח 2 .....
32	איים של מצוינות - דוגמאות לשותפויות בישראל .....
37	רשימת מקורות .....

מבוא | על הקבוצה ועל תהליך הלמידה

הידע נמצא ביבשת על האדמה. החוקרים הולכים אל השדה ומנסחים את הידע במונחים התאורטיים שלהם, מושגים שהם חדשים ושונים מהשפה שנמצאת בשדה. מאותו שלב הידע נמצא באקדמיה - בענן למעלה, ותפקידה הוא להחזיר את הידע החדש כגשם לכל המקומות בשדה שמעוניינים בכך, ויש בהם את הפתיחות והסקרנות הנדרשת, ובכך לאפשר את החיבור בין מחקר לבין פרקטיקה

(ד"ר עאמר בדארנה, סגן מנהל בית הספר אלבשאאר למדעים בסח'נין).

העיסוק בקשר שבין המחקר לשטח אינו חדש, ועבר גלגולים רבים במסגרות מושגיות ומחקריות שונות. המחקר התמקד בשיפור התהליכים החינוכיים בשדה ובפיתוח מנגנונים להעברת ממצאי המחקר לאנשי ולנשות הפרקטיקה. הדבר נעשה באמצעים שונים כגון תקצירים הסוקרים פרקטיקות יעילות, ניסיונות להציע מרשמים להוראה יעילה והיועצויות עם חוקרים.

עם זאת הניסיונות לתרגם את ממצאי המחקר להוראה בכיתות הניבו פירות מעטים בלבד. עם השנים, מתוך הבנה כי קיים פער בין הידע המחקרי לבין הידע שבבסיס תהליכי ההוראה בשטח, התפתח ביניהם מערך מורכב יותר של יחסי גומלין והשפעות (Hiebert et al., 2002). גישות אלה באות לידי ביטוי בתחומי מחקר חדשניים יותר, למשל במדע של שיפור ביצועים (improvement science), במדע יישומי (implementation science) ובמחקר מבוסס עיצוב (design based research).

בשנים האחרונות רווח המושג "שותפות בין מחקר לפרקטיקה" (Research-Practice Partnership – RPP), שצמח מתוך הגישות החדשניות שלעיל. שותפויות אלה הן לרוב ארוכות טווח, ממוקדות בבעיות הפרקטיקה ומבוססות על הדדיות (Coburn & Penuel, 2016). אין מדובר רק בייעוץ לאנשי ולנשות השדה, אלא במערכת יחסים הדדית, ששני הצדדים שותפים לה ומפיקים ממנה תועלת.

שותפויות אלה יכולות לסייע בהטמעת ידע מדעי ומחקרי בתהליכי קביעת המדיניות ובתהליכים החינוכיים המתרחשים בשדה, ובו בזמן לקדם מחקר בנושאים המעסיקים צוותי חינוך בעבודתם היומיומית. כך תורמות השותפויות בין מחקר לפרקטיקה ליצירת בסיס ידע ומאגר נתונים לשימוש כל השותפים - הפרקטיקנים, קובעי המדיניות והחוקרים. בפועל התפתחו בעולם כמה דגמים מרכזיים לשיטותי פעולה מסוג זה, והם נבדלים זה מזה במטרות, בדרכי העבודה המשותפת ובתוצרים (בלכר, 2021). בארץ שותפויות מסוג זה עדיין נדירות.

לבקשת משרד החינוך ויד הנדיב הקימה היוזמה [קבוצת עבודה](#) שמטרתה ללמוד על מהלכי שותפות בין מחקר לפרקטיקה (RPP) בישראל ולקדםם.¹ בקבוצת העבודה שותפים אנשי ונשות מחקר, מדיניות ושדה, בעלי נקודות מבט שונות - אנשי ונשות מדיניות ממשרד החינוך והמחוז, ארגוני מגזר שלישי וצוותי ניהול והוראה בשדה.

1 הקבוצה נועדה להמשיך מהלכים אחרים שיזמה לשכת המדען במשרד החינוך ב-2021, למשל קבוצת העבודה בנושא הטמעת מחקר במדיניות (צבירן, 2020) וזוח מת"ת שעסק בסקירת סוגי שותפויות בין מחקר לפרקטיקה בעולם (בלכר, 2021).

במסגרת קבוצת העבודה קיימנו בין בעלי ובעלות עניין בשותפויות מסוג זה שיח רחב, שנועד לאגם את הידע הקיים בתחום בארץ, למפות את האתגרים ביצירת שותפויות במערכת החינוך בישראל, להצביע על כיוונים אפשריים להתמודדות עם האתגרים ולסייע בגיבוש קווים מנחים למדיניות שתתמוך במהלכי שותפות בין מחקר לפרקטיקה.

הקבוצה קיימה שלושה מפגשים: **המפגש הראשון - מפגש פתיחה**, נערך ב-23 במאי 2022 בכותרת "מבט רחב על נושא השותפויות ודוגמאות ליישום בישראל". מטרת המפגש הייתה ליצור המשגה ושפה משותפת בנושא זה של סוגי שיתופי פעולה. בהרצאות הוצגו מגוון נקודות מבט והוצגו דוגמאות מישראל. בין השאר נידונו במפגש השאלות האלה: מה מאפיין מהלכי שותפות בין מחקר לפרקטיקה (RPP)? מה מבדיל אותם ממהלכים אחרים לשיתוף פעולה בין מחקר לשטח? האם ואילו יתרונות יש לשותפויות על פני סוגים אחרים של חיבורים בין מחקר לפרקטיקה?

המפגש השני - מפגש רחב של יומיים, התקיים במכון ויצמן ב-11-12 ביולי 2022 בכותרת "סוגיות מרכזיות ביצירת שותפויות וחשיבה על פתרונות וכלי פעולה". ביום הראשון מופו הסוגיות הקשורות ביצירת שותפויות מועילות ובנות קיימה בעולם בכלל, ובהקשר הישראלי בפרט, ונידונו המורכבויות הארגוניות והמבניות והאתגרים הנובעים מפערים בין דרכי העשייה והתפיסות השונות. ביום השני נידונו פתרונות אפשריים ונבחנו כלים לצמצום הפער בין אנשי ונשות המחקר ובין אנשי ונשות הפרקטיקה. חלק ניכר מן המפגש הוקדש לעבודה בקבוצות ונועד לאגם את הידע של השותפים והשותפות, לנתח יחד את האתגרים ולחשוב יחד על הצעות לדרכי פעולה שעשויות לסייע לשיפור התחום.

המפגש השלישי, מפגש מסכם, התקיים ב-24 באוקטובר 2022. במפגש זה נידונו במרוכז שאלות הליבה שעלו בתהליך הלמידה וגובשו עקרונות הפעולה לקידום מדיניות התומכת בשותפויות בין מחקר לפרקטיקה.

במסגרת עבודת הקבוצה נכתבה סקירת מחקר להרחבת תשתית הידע בנושא בכותרת "**קשרי מחקר-שדה בחינוך - מבט לעולם**". בחלקה הראשון של הסקירה הוצגו עשרה גופים, מוסדות או קרנות המקדמים שיתופי פעולה בין צוותי הוראה וצוותי מחקר ופיתוח ידע שעשוי לתרום לעשייה החינוכית. בחלקה השני נערכה השוואה בין המאפיינים של הגופים השונים, ונידונו תובנות שעלו מהשוואה זו.

המסמך שלהלן משקף את המהלך שעשתה קבוצת העבודה ואת הסוגיות המרכזיות שעלו במפגשיה. בחלקו הראשון נציג כמה מן התאוריות הנוגעות לשותפויות מחקר-פרקטיקה ולקשרים ביניהן, ונדון בסוגים שונים של שותפויות, ביתרונותיהן ובחסרונותיהן. לאחר מכן נעסוק בתנאים הנדרשים לקידום השותפויות - אמון והדדיות וגורמים מתווכים. בסיום החלק הראשון נידרש למדידה ולהערכה של הצלחת השותפויות ונציג שתי גישות בנושא: מדידת הלמידה של השותפים לעומת מדידת השינוי המערכת, הבית-ספרי.

בחלק השני נציע, על בסיס דיוני הקבוצה, הגדרה משותפת של תחום השותפויות - הגדרה מכלילה (inclusive) שתאפשר למגוון שחקנים להשתתף בהן, להכיר את הצד השני ולהשתייך לקהילה. לא כל סוגי האינטראקציות שיוצגו מוגדרים כשותפויות בין מחקר לפרקטיקה בחינוך, אבל כולם מביאים להיווצרותה של סביבה תומכת שבה יכולות להתפתח שותפויות שכאלה. כמו כן נידרש גם להצעה להקים בארץ מרכז שיאגם ויתכלל את העשייה בתחום.

אנו רואים במסמך זה הזמנה לדיון (conversation starter) וקוראים לגורמים נוספים להשתתף בגיבוש הרעיונות והתובנות לקידום תחום השותפויות.

חלק ראשון | תחום השותפויות - המשגה, תועלות, אתגרים ומדידה

בחלק זה נעסוק בסוגים השונים של שותפויות בין מחקר לפרקטיקה, נציג את התועלת והתרומה לצדדים השונים לצד האתגרים השונים הכרוכים בייזום, בהובלה ובניהול שוטף של השותפויות. לאחר מכן נציג את התנאים המרכזיים להצלחת השותפות: אמון והדדיות, ולסיום נתייחס למדידה והערכה של הצלחת השותפויות.

1.1 סוגים שונים של שותפויות בין מחקר לפרקטיקה

מהי שותפות בין מחקר לפרקטיקה? כבר בתחילת המהלך ראינו כי כמעט כל אחד ואחת מהעוסקים בתחום מגדיר מושג זה אחרת.

במסמך נשתמש במושגים הבאים בהקשר לשותפויות מחקר-פרקטיקה:

שיתוף פעולה (cooperation) - פעולה משותפת בין חוקרים ופרקטיקנים הכוללת חלוקת עבודה ברורה בין הצדדים

שיתופיות (collaboration) - פעולה משותפת בין חוקרים ופרקטיקנים הכוללת חפיפה רבה יותר ותלות הדדית

ליבת העשייה - שותפויות בין מחקר ופרקטיקה אשר מקיימות את כל העקרונות שהותוו במסמך של פארל ואח' (ראו נספח 1)

DBR - מחקר מבוסס עיצוב שמתקיים בו שיתוף פעולה בין הצדדים

DBIR - מחקר מבוסס עיצוב והפעלה ובו שלבי הטמעה ויישום שנערכים בשיתופיות

מודל מעגלי ההשתתפות של חוקרים ופרקטיקנים - מודל מכליל שהציעה קבוצת העבודה ונועד להמשגת החיבורים המתקיימים בין האקדמיה, השדה והמדיניות (ראו פירוט בחלק השני של מסמך זה)

פארל ושות' (Farrell et al., 2021) מגדירים שותפויות מחקר-פרקטיקה כשותפויות שמטרתן להביא לשיפור מערכת בעקבות למידה מקצועית ושינויים בפרקטיקה ברמות שונות של מערכת החינוך. לשיטתם, שותפויות אלו נועדו לחבר בין סוגים שונים של מומחיות ולשנות את יחסי הכוח בעבודה המחקרית, היינו לאפשר לכל השותפים בתהליך להשמיע את קולם, להשפיע ולהיות שותפים אמיתיים בעשייה המחקרית.

לשיטת הוגים אלו, שותפות מוגדרת "שותפות מחקר-פרקטיקה" רק אם היא מקיימת חמישה עקרונות. עקרונות אלה מוצגים במסמך של **פארל ושות'** (ראו פירוט בנספח 1):

- השותפויות נועדו לטווח הארוך.
- מטרת השותפויות להביא לשיפור חינוכי או לשיפור ההוגנות בחינוך באופן מערכתי.
- מעורבות במחקר היא פעילות מרכזית בשותפויות.
- השותפויות מכוונות לשילוב של מגוון סוגי מומחיות.
- השותפויות כוללות אסטרטגיות לשינוי יחסי הכוח במחקר, כדי שכל אחד ואחת מהמשתתפים יוכלו להשמיע את קולם בתהליך באופן שווה.

עם זאת יש חוקרים שמעדיפים הגדרה רחבה יותר ורואים, למשל, גם בשיטת המחקר של מחקרי פעולה (action research) סוג של שותפות מחקר-פרקטיקה, אף שאינה מקיימת את התנאי של שיפור חינוכי מערכתי (המטרה השנייה לעיל).

כדי לתמוך בלמידה של נושאים מורכבים. גישת המחקר מבוססת על סבבים הכוללים עיצוב סביבת למידה, איסוף נתונים בנוגע ללמידה בסביבה המעוצבת, ניתוחם והסקת מסקנות לסבב הבא.

סוג השותפות שמחקר זה מזמן נוטה לכיוון של שיתוף פעולה (cooperation) בין אנשי ונשות המחקר והפרקטיקה. העיצוב בו נערך יחד (co-design), אך בדרך כלל יש הפרדה רבה יותר בתפקידים: ההפעלה בכיתה נערכת על ידי הפרקטיקנים והמחקר על ידי החוקרים.

סוג אחר של יחסי גומלין נוצרים במסגרת שותפויות שמתקיימות בתהליך של מחקר יישום עיצוב (Design Based Implementation Research – DBIR). גם שותפויות אלה מתמקדות בעיצוב סביבות הלמידה לצורך קידום התאוריה והפרקטיקה, וגם הן נערכות בסבבים, אך הן מתמקדות בסוגיות של הטמעה מערכתית ארוכת טווח של החדשנות. התמקדות זו דורשת מומחיות רבה של כל השותפים בכל שלבי המחקר. לכן מחקרים מסוג זה משמשים כר פורה במיוחד לגישור בין המחקר לפרקטיקה תוך ביסוס יחסי שיתופיות (collaborative).

המשותף לכל המחקרים שמחברים בין מחקר לפרקטיקה הוא השאיפה לפיתוח תובנות תאורטיות ופרקטיות באשר ללמידה באמצעות התערבות בשדה החינוכי. בעוד שמחקרי עיצוב מתרכזים בפדגוגיה חדשנית ופועלים בדרך כלל ברמת הכיתה, ולכן יכולים להתבסס על חלוקת עבודה בין הצדדים, מחקרי יישום עיצוב עוסקים גם בשאלות של הטמעה בית-ספרית ומחוזית, ומצריכים שותפויות ארוכות טווח שיש בהן אחריות קולקטיבית של החוקרים והפרקטיקנים.

סוזן מק'ני הציגה **בהרצאתה** את החשיבות של תמיכה במגוון שותפויות, לרבות שותפויות המאופיינות בשיתוף פעולה מועט בין השותפים. לדידה, גם השתתפות מסוג זה מזמנת התנסות וחשיפה לתחום הרחב של שותפויות מחקר-פרקטיקה, ומסייעת להתגבר על החששות מפני המפגש והאינטראקציה שבין חוקרים לפרקטיקנים.

תפיסתה נובעת גם מההבנה שלכל חוקר ואיש שדה מתאימה מידת מחויבות אחרת בכל זמן נתון. ברמה זו של שותפות מדובר בחשיפה של אנשי ונשות השדה למחקרים ובהיעזרותם בחוקרים ובחוקרות לנוכח בעיות יומיומיות שהיו רוצים לנסות לפתור באמצעות מחקר עדכני ורלוונטי. מק'ני מתארת כמה רמות שותפות בין חוקרים לבין פרקטיקנים:²

טבלה 1 | רמות השותפות האפשריות בין חוקרים לפרקטיקנים (ע"פ המודל של מק'ני)

רשת מרובת זירות	התרחשות באותה הזירה			רמות השותפות האפשריות
	קהילות שיפור Improvement Communities	הסכם למידה הדדית Co-Learning Agreement	שותפות קלינית Clinical Partnership	
תהליך של שיפור ושינוי מתמיד של המחקר והפעילות בשדה מתוך שיתופיות הדוקה בין החוקר והפרקטיקן וערבוב בין תפקידיהם. זוהי הרמה הגבוהה ביותר של שותפות.	מחקר מתמשך רפלקסיבי המבוסס על תקשורת מתמשכת בין החוקרים לפרקטיקנים.	מחקר מתמשך המבוסס על שיתופיות ובו החוקר והפרקטיקן מעצבים את המחקר וגם מדווחים עליו יחד.	מחקר ישיר שבו החוקר הוא שמבצע את המחקר ומדווח עליו. החוקר ואיש השדה שומרים על תפקידיהם המקוריים. זוהי הרמה המינימלית של שותפות.	תהליך המחקר

המודל של מק'ני מבוסס על המחקרים האלה: Coburn et al., 2013; McKenney, 2016; Wagner, 1997 2

מבין הסוגים שהוצגו רק קהילות שיפור פועלות כרשת מרובת זירות (multi-site network), שלושת הסוגים האחרים מתרחשים באותה הזירה (place based). בקהילות שיפור מעורבים שותפים רבים - כל שותף מתמקד בפרויקט אחר ומופעל בזירה חינוכית אחרת. המשותף לכולם הוא מטרת-העל. השותפים בקהילה עובדים על נושאים דומים בבתי ספר שונים, וחולקים את ממצאיהם באמצעות מעגלים של עיצוב ותכנון, הפעלה, בחינת ההפעלה ושיפורה. פעולה במודל כזה מתקיימת בארץ, למשל, [במרכז לקידום מדע אזרחי בבית הספר](#).

המשותף לכל הסוגים הללו הוא הצורך להתגבר על הפערים שבין העולמות השונים - עולם המחקר ועולם המעשה החינוכי. במסגרת דיוניה החליטה קבוצת העבודה לאמץ תפיסת ביניים באשר להגדרת שדה השותפויות ולפיה שותפויות מחקר-פרקטיקה כוללות מגוון רב של דרכי עשייה וכלי פעולה, השונים זה מזה הן במידת השיתופיות שלהן הן במידת האחריות שנושאים השותפים.

על פי תפיסה זו, תחום השותפויות מחקר-פרקטיקה הוא רחב ורציף: חלק מהפעילויות ומשיתופי הפעולה הם עמוקים ומקיימים את חמשת העקרונות של הגדרת המחמירה של התחום (Farrell et al., 2021) (פירוט בנספח 1), כלומר נמצאים בליבת העשייה; וחלק מהפעילויות ומשיתופי הפעולה מתקיימים במעגלים רחבים יותר, ומעצבים סביבה התומכת בשותפויות אלה.

כך, לדוגמה, מחקרי עיצוב (DBR) הם חלק מסביבה שתומכת בשותפויות. הכוונה שמתקיים בהם שיתוף פעולה בין החוקרים והצוות החינוכי, אשר מביא ליחסי אמון - שיכולים להביא בעתיד לשותפות מעמיקה יותר.

השותפות בין מחקר לפרקטיקה מורכבת. לכן בכל הגדרה שנבחר נידרש לחשוב על המאפיינים של עבודת השטח, על מאפייני המחקר ועל טיבו של הקשר ביניהם. איננו יכולים להעביר תובנות מתחום אחד לאחר. על השותפים במחקר וביישומו לוותר על השאיפה לקבל תשובות מוחלטות. עליהם להביא בחשבון את התנאים הייחודיים בכל פרויקט, את המטרות של הצדדים בשותפות, את המשאבים הקיימים ועוד.

ברי פישמן הציג [בהרצאתו](#) שני סוגים של שיפור והשפעה הדדית של מחקר ופרקטיקה:

- **לעשות דברים טוב יותר (doing things better)** - לטייב את ההוראה והלמידה בהתבסס על מחקר במטרה להגיע ליעדי ההוראה שהוגדרו מראש. בשיפור זה מתמקדים מרבית המחקרים. זוהי מטרה חשובה, אבל מחקרים כאלה נותרים בגבולות המערכת הקיימת. השאלה איך אפשר לסייע לקהלי יעד נרחבים יותר להגיע לתוצאות למידה משופרות.
- **לעשות דברים טובים יותר (doing better things)** - לקדם ולשפר את העשייה הקיימת כך שתוביל ליעדים חדשים שלא חשבנו עליהם קודם. לצורך כך עלינו לחשוב מה אינו מוצא חן בעינינו במערכת הנוכחית ולשנות את דרך ההוראה. למשל, לעבור משינון לקראת מבחן להוראה שמעודדת תלמידים לפתור בעיות ולפתח חשיבה ביקורתית. אם החזון שלנו הוא להשיג שוויון במערכת החינוך ולקדם מוביליות חברתית - עלינו לשאוף לשיפור מסוג כזה.

על פי פישמן, כדי לפתח דרכי הוראה חדשות אשר יובילו לתוצאות חדשות יש לנוע בין שתי התפיסות: שיפור הקיים לצד תיקון המערכת. לדבריו, העבודה המשותפת של צוותי מחקר וחינוך מאפשרת קבלת החלטות משותפת הנוגעת הן לשיפור המודלים הקיימים הן לחשיבה על מודלים חדשים ולשיפור יישומם במערכות חינוך.

1.2 תועלות ויצירת ערך בחיבור בין אקדמיה לפרקטיקה

מטרתן העיקרית של השותפויות היא למידה הדדית מסוג חדש, שתורמת הן לאנשי ולנשות המחקר הן לאנשי ולנשות הפרקטיקה. מדובר בתמיכה בפעילות ובצמיחה של השותפות לאורך זמן (sustainability) וביצירת השפעה בקנה מידה רחב (scalability). ככלל, שותפויות אלה עשויות להביא תועלת לאנשי ולנשות המעשה החינוכי ולתרום להתפתחותם המקצועית.

שותפויות אלה מאפשרות לאנשי ולנשות המחקר ללמוד על הסוגיות האמיתיות המעסיקות את שדה החינוך ולעצב פתרונות ישימים המותאמים לו. שותפויות אלו הן גם דרך לקדם הטמעה של חדשנות פדגוגית וערכים שמתאימים ללמידה במאה ה-21, למשל הדדיות, אמפתיה, הוגנות וצדק חברתי.

התועלות בשותפויות, כפי שעלו במפגשי [הקבוצה](#), הן:

- **יצירת שפה המקשרת בין רעיונות תאורטיים ופרקטיים** - שפה מגשרת מסוג זה פותחת שער לאינטראקציה יעילה בין הצדדים. השפה מכוונת לעודד שיח דיאלוגי שנסוב הן על הידע הפדגוגי התוכני של המורים הן על תפיסות מחקריות שיכולות לסייע להם בשיפור דרכי ההוראה. השפה המשותפת מתפתחת תוך כדי העבודה המשותפת ומבוססת על שימוש במונחים מעולם המחקר ומעולם הפרקטיקה.
- **הרחבת הידע של החוקרים על השדה ומיקוד המחקר בבעיות השדה** - השותפות חושפת את החוקרים לתהליכים ולמגמות שמתרחשים בשדה, ועשויה למקד את החוקרים בסוגיות שמעסיקות את השדה, גם אם אינן רווחות בשיח ובספרות האקדמית ולא היו במוקד המחקר בעבר.
- **שיפור בית-ספרי באמצעות השתלמויות, מדריכים וכלי פעולה ליישום בבתי הספר** - הפעילות המשותפת של צוותי מחקר וחינוך יכולה להביא לגיבוש תובנות משותפות ולקידום הלמידה וההוראה. במסגרת השותפות אפשר ליצור מגוון כלים פדגוגיים רלוונטיים ליישום בכיתה, או מאגר נתונים שעל בסיסם יבנה בית הספר בעצמו כלים המתאימים לו. כלים אלו יכולים לסייע רבות לצוות החינוכי בעבודה השוטפת ולתרום לפיתוחו המקצועי.
- **רישות ארצי וחיבורים חדשים** - השותפות המחקרית תורמת לאנשי ולנשות השדה בעצם יכולתה ליצור חיבורים עם מגזרים וחברות אחרות, וכן עם בתי ספר וצוותים חינוכיים אחרים העוסקים בקידום סוגיות דומות. הצוות החינוכי וההנהלה יכולים לצאת מהבועה הבית-ספרית ולבחון עשייה ותוצאות של מחקר בבתי ספר שונים. הדבר חשוב במיוחד בישראל לנוכח המגוון התרבותי וההבדלים הרבים בין הזרמים בחינוך.
- **חיבורים אלו מאפשרים גם למידה הדדית ואיגום של הידע**. למשל, ההשתתפות במפגשים עם עמיתים בתחומי דעת שונים תורמת לזיהוי מאפיינים משותפים וייחודיים בתהליכי ההוראה והלמידה ומרחיבה את ההזדמנויות לשיתופי פעולה.
- **יצירת מנהיגות ביניים** - יצירת קהילה של מורים ומורות מובילים המשמשים מקור לדע ולהיוועצות, יכולה להיות בעלת ערך רב לשדה. קהילה כזו עשויה להעצים את הצוות החינוכי, לתרום להתפתחותו ולסייע לו להתמיד בעשייתו לאורך זמן.
- **מתן מענה בטווח הקצר לצרכים שמעלים המורים** - המענה המיידי יכול להינתן באמצעות ידע מחקרי מעמיק ורחב בתחום הדעת והוראתו, ייעוץ באשר להתמודדות עם קושי נקודתי, קבלת רעיונות מעוררי השראה להוראה ועוד.
- **הזדמנויות לשיח לא פורמלי בין המשתתפים והמשתתפות** - החיבורים בין אנשי ונשות מחקר ופרקטיקה יוצרים קשרי גומלין המאפשרים ליווי ועזרה הדדית.

1.3 אתגרים במפגש בין חוקרים ופרקטיקנים

פעם כולם קפצו על חמור קפיצה בשיעורי ההתעמלות, אבל עם הזמן החמור נעלם - פשוט העלימו אותו. למה זה קרה? בגלל שהחמור נתפס כמאתגר, מסוכן אפילו, וחשף לעיתים את החולשות שלנו. באותו אופן אפשר להעלים את מעורבות המחקר בשדה החינוכי בארץ. אבל אפשר גם להגיד - בואו נתמודד עם האתגר הזה, ונחשוב איך להתגבר על הפערים בין העולמות.

(תמר דוד, מנהלת בית הספר ארגמן, נס ציונה).

במפגשי הקבוצה עלו אתגרים שונים הכרוכים בייזום, בהובלה ובניהול שוטף של שותפויות מחקר-פרקטיקה. יש לשים לב כי השותפות מאתגרת את כל הצדדים המעורבים, אך יש אתגרים שרלוונטיים במיוחד לצד אחד בה. כמו כן חשוב לציין ששותפות אינה רק בגדר אתגר עבור השותפים והשותפות בשדה, במדיניות ובאקדמיה, אלא קודם כול דרך להגיע לעשייה ולמחקר איכותי ומעניין שיתרום לקידום הפרקטיקה החינוכית ויעניק כלים לשיפור הלמידה וההוראה. האתגרים שעלו במפגשי הקבוצה הם:

- **מוטיבציה** - אחד המאפיינים הבסיסיים של שותפויות מסוג זה הוא היותן שותפויות מבחירה, שמצריכות מאנשי ומנשות השדה והמחקר השקעת זמן רב ומשאבים ודורשות מחויבות. רבים בשדה מחזיקים בתפיסות מסורתיות שעל פיהן האקדמיה מנותקת ומתנשאת, וחוששים כי החוקרים והחוקרות יגיעו לזירה החינוכית לצורך המחקר, אך לא יתרמו לבית הספר בטווח הארוך.

החוקרים והחוקרות מצידם לא תמיד רואים את הערך הטמון בעבודה משותפת עם השדה, ונרתעים מן הקשיים הכרוכים בכך. כיום מיעוט מקרבם נכונים לשותפות, בייחוד כאשר מדובר ברמת הליבה. כדי לעורר מוטיבציה להוביל יחד מהלך של שותפות, יש לשנות את התפיסות של הצדדים וליצור מערך של סיוע להתמודדות עם האתגרים המפורטים ברשימה זו.

- **תיאום ציפיות ונכונות להשקיע זמן ומשאבים** - בניית השותפות היא תהליך ארוך, שמבשיל לאט ומצריך נכונות רבה להשקיע זמן ומשאבים, גם בשלב הראשוני של יצירת הקשר ובניית האמון וגם בהמשך הדרך. זהו אתגר גדול מאחר שעל שני הצדדים מוטל עומס רב. השדה לעיתים עמוס ביוזמות ובפרויקטים, ועל החוקרים מוטל נטל כבד של חובות אקדמיות. השילוב בין עומס ותגמול נמוך לשני הצדדים משפיע על היתכנות השותפות. נדרש אפוא תיאום ציפיות מובנה וברור בתהליך השותפות כולו, כדי לחדד את תרומתו של כל צד, תפקידיו ומטרותיו.

- **פערים תרבותיים וארגוניים בין השדה לאקדמיה** -

- **קצב ודרך התנהלות שונים בשדה ובאקדמיה** - קצב ההתרחשויות בבית הספר מהיר, ולא פעם בתי הספר מתנהלים בדרך של כיבוי שרפות בגלל העומס המוטל עליהם. לעומת זאת טווחי הזמן של האקדמיה לא פעם ארוכים מדי ואינם מתאימים לצוות חינוכי שרוצה להוביל שינוי. על כן רצוי לראות בשותפויות פרויקט ארוך טווח שבו הצדדים מתבקשים לגלות אורך רוח וגמישות כדי שאפשר יהיה לעשות התאמות תוך כדי ההפעלה. יש לזכור כי עבור הצוות החינוכי השותפות המחקרית היא מסגרת לעצירה ולהתבוננות, ועבור צוות המחקר - מסגרת קבועה של התקדמות ופיתוח.

- **התמודדות עם השדה כזירה פוליטית ובה ריבוי בעלי עניין** - דרושה היכרות מוקדמת עם הפוליטיקה הפנימית בשדה, כדי שלא להדיר גורמים רלוונטיים ולא לעורר אנטגוניזם שיחבל בתהליך.

● **איתור שותפים מתאימים וגיוס צוות מומחים לניהול השותפות -**

○ **מימון:** מטבע הדברים השותפויות דורשות מימון, שבדרך כלל אינו בהישג ידם של החוקרים ובתי הספר. דרושה נכונות של קרנות פילנתרופיות להקצות לכך משאבים ניכרים מתוך הבנת חשיבות הנושא. למטה משרד החינוך תפקיד חשוב בעניין זה בשל יכולתו לממן תהליכים אלו ולגבש מדיניות תומכת.

○ **איתור השותפים בשדה:** נדרש לחשוב מי השותף המתאים מצד השדה. במקרים רבים השותפים המרכזיים הם שותפים ברמה המחוזית או ברשות המקומית (רמת הביניים המגשרת), כי הם בעלי התשתיות והמשאבים הנדרשים כדי להיכנס לשותפות ובעלי יכולת להשפיע על בתי הספר. עם זאת שותפויות מהסוג של קהילות שיפור ייטו לפתוח את השותפות לכל מי שמעוניין, ובכל רמת מעורבות.

● **מומחיות בניהול השותפות -** כדי לגשר בין העולמות על הצוות המנהל את השותפות להיות מקצועי ומנוסה בתהליכים מסוג זה ובעל יכולת חברתיות-רגשיות גבוהות. חשוב להכשיר את הצוות הפדגוגי והאקדמי לסוג העבודה הייחודי הזה.

● **רכישת מיומנויות רלוונטיות לתהליך -** הפעילות המשותפת מחייבת את כל הצדדים לפעול ולבצע משימות החורגות מפעילותם היומיומית השגרתית. כדי להצליח בכך יש לרכוש מיומנויות כגון:

○ **יצירת קשרים בקרב צוותי מחקר ושדה:** מיומנות זו נדרשת כדי לאתר שותפים פוטנציאליים למהלך ולהידבר עימם.

○ **עיבוד של התוכן והידע המחקרי:** מיומנות זאת נדרשת כדי להנגיש את התוכן והידע המחקרי לצוותי החינוך.

○ **התנהלות שיתופית מול ההורים:** רתימת ההורים למהלכים אלו היא מאתגרת ומחייבת מידה רבה של שקיפות ושיתופיות הן בנוגע למטרות התהליך הן בנוגע לממצאים בסיום התהליך.

● **נכונות לאיסוף ולניתוח זהיר של מידע -** דרוש שינוי תפיסתי של שני הצדדים גם באשר לאיסוף הנתונים. יש להביא בחשבון היבטים אתיים: מצד השדה נדרשת הבנה של החשיבות שבביצוע תהליך איסוף נתונים מקיף, כדי שאפשר יהיה להתבסס על ידע מחקרי מתוקף; מצד המחקר נדרשת הבנה של הרגישות והזהירות שיש לנקוט בכל התערבות מחקרית בשדה. על החוקרים להיות רגישים גם לנושא של ניהול מבוסס נתונים, בשל החשש משימוש בנתונים לרעה או מהעברתם לצד שלישי.

1.4 מנגנונים ותנאים הנדרשים להצלחת השותפויות

מנהלים לא נרדמים בלילה בגלל בעיות שמטרידות אותם, אבל מנהל אף פעם לא יתעורר ויגיד "אני חייב חוקר בשביל לפתור את זה".
(שלומי אירים, מפקח ורפרנט יזמות וחדשנות במחוז מרכז).

הרעיון לשנות את השדה ולתרגם את המחקר הרלוונטי לעבודה בפועל בשדה, זו לא מטרה שאני קמה איתה בבוקר. זה תהליך שלוקח זמן וזו מחויבות פנימית שמבשילה. כמי שבאה ממוסד ציבורי אני מרגישה גם מחויבות. אני רוצה לעשות את מה שאני אוהבת ורוצה לחקור, אבל גם לא לעשות זאת רק בשביל עצמי.
(פרופ' אודרי-אדי רקח, אוניברסיטת תל אביב).

כדי שהשותפות בין המחקר והשדה תצליח צריכים להתקיים שני תנאים מרכזיים: אמון והדדיות.

- **אמון (trust).** רבים בשדה מעידים על משבר אמון מתמשך בקרב השותפים במערכת החינוך, ועל תחושה שתהליכי שינוי אינם שורדים לאורך זמן בשל היעדר זמן ומחסור בכוח אדם בבתי הספר. זאת ועוד, אנשי ונשות השדה נוטים לראות בחוקרים ובחוקרות גורם מאיים, ואף מנותק, שמחקריו אינם רלוונטיים לצורכי השטח.

תחושת האיום שלעיתים חשים אנשי ונשות השדה נובעת גם מתפיסתם את החוקרים והחוקרות כבעלי ידע וקשרים עם מטה המשרד. החשש הוא כי ישתפו פעולה עם המטה ללא תיאום והתייעצות עם בתי הספר, וכי השינוי שהם מבקשים לחולל יונחת על בתי הספר. מכאן שעל החוקרים לנקוט עמדה צנועה, המצביעה על רצונם ללמוד מהשטח ועל הכרתם במומחיות של הפרקטיקנים בעולם המעשה החינוכי.

כמו כן עליהם להנגיש את המחקר החינוכי לשטח ולעבוד עם הצוות החינוכי על מה שמעסיק אותם ומועיל להם. ככל שתהיה התייעצות בבחירת נושאי המחקר, על פי מידת הרלוונטיות שלהם לשטח, כך יהיה לאנשי ונשות השדה קל יותר להתחבר לנושאים ולהיות מעורבים.

אמון מתבסס על קשרים ארוכי טווח שיש בהם דיאלוג מתמשך ואווירה תומכת ולא שיפוטי. קשרים אלה מספקים לאנשי ונשות השדה את הביטחון בכך שהחוקרים והחוקרות ימשיכו לשתף עימם פעולה וללוותם בתהליכי ההטמעה והשיפור בבית הספר. לאנשי ונשות השדה האמון מאפשר להיפתח ולחשוף את חולשותיהם ואת חוזקותיהם בתהליכי הלמידה וההוראה, ולחוקרים ולחוקרות הוא מאפשר להשתתף בתהליך של רפלקציה, ניתוח ופרשנות של העשייה בשדה.

בניית האמון מחייבת סבלנות מכל הצדדים ומתרחשת בהדרגה. בתהליך צפויות להתגלע אי-הבנות, ויש למצוא את הדרכים להתגבר על האתגרים ולצלוח אותם יחד. לעיתים הצדדים נדרשים לשנות גם אמונות ועמדות, וגם כאן מדובר בתהליך ארוך טווח שמצריך עבודה מתמשכת ואמונה משותפת בדרך.

על כן כדאי להתחיל בתכנון מועט ולאפשר לתהליכי המחקר והפיתוח לעצב את המשך הפעילות באופן גמיש המותאם גם לצוות החינוכי. האמון ייווצר גם מתוך השינוי התפיסתי וההבנה שהתמודדות עם אתגרים משותפים עשויה להוביל לשיפור תהליכי ההוראה בבית הספר (Bryk & Schneider, 2004).

האמון מצריך גם כנות ושקיפות: על החוקרים להבהיר לאנשי ולנשות השדה מהו המידע לו הם זקוקים במחקרם, כדי שלא יחושו מנוצלים, שפני ניסיונות. נדרשת חשיבה משותפת על תכנון המחקר ועל ההתבוננות בעשייה היומיומית בשדה. חשוב שהחוקרים והחוקרות יהיו ערים לחשש מפני תחושת ניצול ויפעלו לביסוס אמון. עם זאת עליהם להאמין ביכולתו של הצוות החינוכי לעמוד בהתנהלות המוקפדת הנדרשת למחקר, וברצונו של בית הספר להמשיך ליישם את הפרקטיקות שפותחו ולהטמיען בעשייה היומיומית.

בהקשר זה מציעה ד"ר אנג'לה בדנרק מ-Pew Trusts לעשות עבודת הכנה שמטרתה לגבש הבנה באשר לצרכים של כל אחד מהצדדים. כמו כן היא מציעה לערב את הגורמים מתווי המדיניות בתחילת תהליך המחקר, כדי לבסס אמון בין הצדדים, להנמיך ציפיות ולשאוף שהחלטות יתקבלו מתוך מודעות למחקר (research informed) גם אם לא יתבססו עליו (research based) (מתוך ריאיון עימה, ליטמנוביץ', 2022).

- **הדדיות (reciprocity).** כאמור, יש סוגים שונים של שותפויות, ולכל צד מניעים וציפיות שונות בכניסתו לשותפות. חשוב אפוא שהבעיה הנחקרת תעניין את כל השותפים והשותפות. מהות השותפות להבין יחד כיצד פותרים בעיה, ולא איך גורמים לצוותי ההוראה לאמץ רעיון מסוים או ליישמו בכיתה. כדי לטפח הדדיות חשוב מאוד לתאם ציפיות הן בנוגע למטרות המשותפות הן בנוגע לדרכי הפעולה ולתוצרים. התיאום יכול למנוע תחושות של תסכול בהמשך הדרך.

ההדדיות כוללת הבנה של הצרכים והרצונות של כל אחד מהצדדים בתהליך, הבנה של האתגרים שעיימם הוא מתמודד ומה היה רוצה לראות בסוף הדרך. חשוב לזכור שהתוצרים יהיו בעלי ערך שונה לשותפים השונים. למשל, מאגר סיפורי הצלחה של מורים יכול לשמש מאגר נתונים למחקר עבור החוקרים והחוקרות, וכלי עזר להטמעה ולפתרון בעיה נקודתית עבור אנשי ונשות השדה כפי שנעשה **במרכז לקידום מדע אזרחי בבית הספר**.

ההדדיות מתייחסת גם להיכרות עם השפה של כל אחד מהצדדים. השפה המאפיינת את המחקר שונה מזו המאפיינת את הפרקטיקה, ולעיתים חוקרים ומורים אינם מבינים זה את זה. כדי לבחון אם יש התאמה, כדאי להכין מראש, בתהליך החשיבה לקראת השותפות, רשימת שאלות כגון: מהי המטרה המשותפת ומהו החזון? מהו משך השותפות הצפוי? (להרחבה על סוגים שונים של הדדיות בדגש על עבודה עם הקהילה (ראו Dostilio et al., 2012).

כדי להבטיח יצירת אמון והדדיות בשותפויות הוקמו במדינות רבות בעולם **גופי ביניים**. גופים אלה נועדו לחבר בין המחקר לפרקטיקה, והם נחוצים במיוחד בשותפויות שמעורבים בהן שחקנים ובעלי עניין רבים. התועלת המרכזית בגופים אלו היא בהיותם גורמים שמגשרים על פערי המחקר-שדה-מדיניות, לרוב באמצעות סיוע בסילום (scaling) ובהתגברות על חסמים בירוקרטיים. להלן דוגמאות לגופי ביניים ולמהלכים שמיועדים לתווך בין המחקר לפרקטיקה בארץ (לדוגמאות נוספות ראו **נספח 2**):

מסלול הפיתוח של המעבדות של אגף מו"פ במשרד החינוך - מטרתו של מסלול זה לחבר בין האקדמיה, השדה והמטה כדי לפתור סוגיות שהמשרד עסוק בהן. המסלול כולל מסגרות ומנגנונים מובנים לשלבים שונים בשותפות. מטרה נוספת היא להשפיע על מדיניות האגף הרלוונטי במשרד, ולאפשר לאנשי ולנשות השדה להיות בעלי השפעה.

המרכז לחקר הפדגוגיה - שותפויות אקדמיה-שדה באוניברסיטת בן-גוריון - מרכז אוניברסיטאי זה שם לו למטרה לחזק את תשתיות הפרופסיה החינוכית דרך צמצום הפער בין ידע מדעי לבין ידע יישומי, ובכלל זאת יצירת ידע רלוונטי ושיתופי, קידום נורמות לצריכת ידע ותרגום הידע לפעולה חינוכית.

הקולות הקוראים של לשכת המדענית הראשית במשרד החינוך - הקולות הקוראים בשיתוף אגף מו"פ נועדו, בין היתר, לחבר בין גופי מחקר למוסדות חינוכיים ולהביא לשותפות מחקרית בשני נושאים מחקר ופיתוח בנושא הוראה, למידה והערכה מבוססות מיומנויות: [מחקר ופיתוח הוראה ומחקר ופיתוח בנושא למידת מורים ומורות](#). כמו כן נערך במסגרת זו יום חשיפה שמטרתו היכרות וחיבור בין המוסדות והגופים הללו.

דוגמאות לגופי ביניים בחו"ל הן: רשת [NNERPP](#), אשר מלווה את העוסקים בשותפויות - הרשת פרסמה [מדריך](#) שמציע כלים פרקטיים לקידום השותפויות (Wentworth et al., 2021) ומקיימת אירועים לבניית קשרים ואמון; מרכז [CEPR](#) בהרווארד - המרכז מסייע לחוקרים לפעול בשדה ומכשיר אנשי ונשות שדה לנתח נתונים ולהפיק מהם תובנות יישומיות; ארגון [California Education Partners](#) - הארגון משלב מתווכים מארגון ביניים כדי להקהות את הקונפליקטים הנובעים מהשוני בין הצדדים (לדוגמאות נוספות ראו [סקירת המחקר](#) של ליטמנוביץ', 2022).

1.5 מדידה והערכה של הצלחת השותפויות

המדידה וההערכה של הצלחת השותפויות היא מורכבת ומעוררת שאלות יסוד באשר להגדרת ההצלחה. חשוב לזכור שהגדרת ההצלחה תהיה שונה עבור כל אחד מהצדדים בשותפות, ולכן כדאי שתהיה רחבה ככל האפשר ותיתן מענה לכל השותפים. שתי גישות הערכה מרכזיות הן:

- **הערכת תוצאות השותפות** - הערכת השינוי המערכתי או הבית-ספרי שהתחולל - הכוונה לשינויים פרקטיים ומדידים (כגון אימוץ תוכנית חינוכית בבית הספר) או לשינויים בתפיסות ובעמדות. תהליך המדידה וההערכה של תוצאות תהליך השותפות מסייע בגיבוש תובנות באשר לתהליך - מה עבד ומה לא עבד - ויכול לסייע גם בפיתוח ענווה. הערכה מסוג זה יכולה לעזור גם תגובות רגשיות וחברתיות הנוגעות לעיצוב המחקר לאורך הדרך. לכן חשוב שתיעשה מתוך רצון ללמוד ולהסיק מסקנות יחד, לצורך שיפור ופיתוח תוצרים פרקטיים ומחקריים, ולא מתוך ביקורתיות ושיפוטיים (McKenney, 2016).

דוגמה לתוצאה של שותפות היא תוצר בפרויקט מטעם [שותפות אוניברסיטה-שדה](#) שנערך בבית שאן ועסק בנושא תרומת ההורים ללמידה של מקצועות ה-STEM. התוצר היה פיתוח הכשרה לסגל הבכיר בעירייה לקידום פרקטיקות עבודה עם הורים. ההכשרה תוצע גם לצוות החינוכי בבתי הספר בעיר.

- **הערכת תהליכי הלמידה של השותפים** - ג'וש גלייזר הציג [בהרצאתו](#) גישה אחרת, שלפיה שותפות מוצלחת היא שותפות שמתקיימת בה למידה של השותפים, ברמה האישית או המערכתית, המובילה להרחבת הידע המחקרי והפדגוגי. הלמידה מתרחשת בכל פעם שהשותפים מתמודדים יחד עם הפער שבין הנחות היסוד שלהם באשר לעשייה לבין המציאות - שמפריכה הנחות אלה. לגישתו, עיקר החשיבות בשותפות הוא בתהליך שעוברים השותפים, והתוצר של השותפות הוא דוח שמתעדכן עם התקדמות תהליך הלמידה.

ההנחה היא שהשינוי החינוכי אינו מושפע ישירות מתוצאות מחקריות, אלא שההוכחה המדעית משפיעה על הידע המשותף של חוקרים ופרקטיקנים (Honig & Coburn, 2008). לכן ניתן למדוד רק את תהליכי הלמידה המשותפים והידע שהפיקו השותפים יחד.

דוגמה לכך מארגון בחו"ל: [תאגיד המחקר של בתי הספר בשיקגו](#) (Consortium of Chicago School Research) יצר כלי למדידת מגמות שינוי בבתי הספר. בניגוד להערכה של השינוי עצמו, שממנה חששו בתי הספר, בחר התאגיד להעריך את מגמת השינוי ואם ביכולתו של בית הספר להשתנות. כלומר הצלחה של שותפות על פי כלי זה אינה נמדדת בהכרח בהשגת יעדים מדידים בטווח הקצר, אלא בהצלחה ביצירת שותפויות ארוכות טווח שהשותפים בהן יודעים

להתנהל יחד (ליטמנוביץ', 2022).

זוהי גם גישתו של פרופ' ביל פנואל, שמציע להעריך את ניהול השותפויות עצמן, ולא את תוצאותיהן. הוא מציע זאת משום שתוצאות השותפות תלויות בגורמים שונים, שחלקם נובעים מהשותפות - כגון אופי הקשר שנוצר בין הצדדים לשותפות, וחלקם חיצוניים לשותפות - כמו כמות המשאבים שהושקעה או מדיניות שהתנהלה בד בבד ועיכבה את השותפות או סייעה בקידומה. כאשר מדובר בשותפויות ארוכות טווח, התוצאות עלולות לבוא לידי ביטוי רק אחרי שהמדידה וההערכה הסתיימו. לכן יש שותפויות מוצלחות ללא תוצאות מדידות (מתוך ריאיון עימו, ליטמנוביץ', 2022).

גישה אחרת יכולה לשלב בין שתי הגישות ולהגדיר את התהליך כתוצר. גישת ביניים זו רואה בקריטריון כמו "השפעה ניכרת על התלמידים שהשתתפו בפרויקט מחקר" הצלחה, אף אם אין תוצאה אחרת במחקר או בשדה. קריטריונים כאלו גם מסייעים לאיזון ביחסי הכוחות בין השדה לאקדמיה מאחר שהם בודקים אם התהליך היה מוצלח עבור צוותי השדה, ואינם מתמקדים רק בשיפור המחקר ובתוצאות בעלות ערך אקדמי-מדעי.

יש לציין כי אלו הגישות המרכזיות שהוצגו ונדונו בתהליך העבודה בקבוצה. במסגרת בחינה ממוקדת של סוגיית ההערכה כדאי יהיה לשתף בדיון גם את גורמי השטח שעוסקים בכך - רכזות ההערכה וכן חוקרים וחוקרות בתחום ההערכה והערכת תוכניות.

חלק שני | תובנות קבוצת העבודה לקידום התחום בארץ

בחלק זה נעסוק בשתי הצעות לקידום שותפויות בין מחקר ופרקטיקה בחינוך: אחת תאורטית - מסגור התחום באמצעות מודל מכליל לשותפויות; והשנייה מעשית - הצעה להקמת מרכז ישראלי לקידום שותפויות בין מחקר ופרקטיקה.

תרשים 2 | מודל מעגלי ההשתתפות בשותפויות מחקר-פרקטיקה

המודל מבוסס על אינטגרציה בין מספר מחקרים ומודלים. ראו למשל: McKenney, 2016; Coburn, Penuel & Geil, 2013; Wagner, 1997; Kali, 2016; Farrell, Penuel, Coburn, Daniel & Steup, 2021.

2.1 מודל מעגלי ההשתתפות של חוקרים ופרקטיקנים

מודל מכליל זה מייצג טווח רחב ומגוון של אפשרויות לחיבורים בין האקדמיה לפרקטיקה. המודל תורם להמשגה ולהבניה של התחום בארץ, ומסמן את הדרך שיש לפעול בה כדי לקדם את התחום מן הבחינה המעשית. מהמודל נגזר כי כדי לקדם את תחום השותפויות יש לגבש מענים מתאימים - לרבות מסגרות ארגוניות ומערך תמריצים ותגמולים - לטווח רחב של שותפויות, ולא להתמקד דווקא בסוגי השותפויות שבליבת העשייה.

בליבת העשייה נמצאות שותפויות ארוכות טווח שנועדו לקדם תהליכים ותוצרים משמעותיים, כמו הטמעת חדשנות ברמה הבית-ספרית וקידום המחקר העוסק בתהליכי ההטמעה. שותפויות אלו לרוב ידרשו חציית גבולות בין חוקרים ופרקטיקנים ואחריות קולקטיבית של כל השותפים לתהליכים ולתוצרים. גם שותפויות אלו יכולות להיות מסוגים שונים, אך הן מקיימות את כל העקרונות שהתוו פארל ושות' (Farrell et al., 2021) (פירוט בנספח 1). השותפות בליבת העשייה אינה מתאימה לכולם, וההנחה היא שמעטים בלבד יוכלו להקדיש את המשאבים הנדרשים לקיומה.

מעגל רחב יותר הוא של שותפויות שבהן מתקיימת השפעה הדדית בין אנשי ונשות המחקר והפרקטיקה. על פי הגדרתה של קבוצת העבודה, זוהי **סביבה תומכת שותפויות**³. אלה שותפויות מוגבלות יותר - לעיתים הן כוללות עבודה בכיתה או שתיים ולכל היותר ברמה הבית-ספרית - שבהן הצדדים יוצרים מרחב ללמידה הדדית ללא מחויבות לטווח ארוך או לשינויים מרחיקי לכת.

מעגל חיצוני יותר כולל התקשרויות חד-פעמיות שמאפשרות **התנסות ראשונית בשותפויות** שבה יש חפיפה מועטה בין התפקידים של החוקר והפרקטיקן. היחס בין חלק זה לשאר המעגל שנוי במחלוקת: חלק מחברי הקבוצה סברו שלשיתופי פעולה מסוג זה תפקיד חשוב בהיכרות ההדדית בין הצדדים, משום שיוכלו בעתיד להוביל להעמקת הקשר ולמחויבות הדדית במחקר ובפיתוח משותף; אחרים סברו ששיתופי פעולה מסוג זה אינם מובילים להעמקת הקשר בין הצדדים, וככלל אינם תורמים לקידום שותפות עתידית.

עקרונות הפעולה במודל:

- הזמנה רחבה של כל אנשי ונשות השדה והמחקר להתנסות בחיבורים בין התחומים.
- תיאום ציפיות ודיאלוג בין השותפים.
- מתן תמריצים ותגמולים, פנימיים וחיצוניים, המותאמים לכל אחד ממעגל ההשתתפות.

הנחות המוצא של המודל:

- אנשי ונשות שדה ומחקר מעטים בלבד יוכלו להקדיש את המשאבים הנדרשים לפעילות בליבת העשייה של שותפויות מחקר-פרקטיקה.
- אין היררכיה בין המעגלים במודל ואף לא שאיפה למנף גישה אחת, אלא להציג סוגים שונים של חיבורים בין עשייה ופרקטיקה.
- יש להצטרף לשותפויות מתוך תפיסה של ריבוי-מומחיות והבנת הערך של שני סוגי המומחיות - האקדמית והפדגוגית - ושל החיבור ביניהם.
- שותפויות בין מחקר לפרקטיקה מצריכות שינוי תרבותי ותפיסתי, ולכן יש ליצור הרגלים מתאימים ולבנות שגרות שבהן אנשי ונשות שדה ומחקר נעזרים זה בזה ותורמים זה לזה.

3 לשיטת הקבוצה, שני המעגלים הללו - ליבת העשייה וסביבה תומכת שותפויות - כלולים בתחום הרחב של "שותפויות מחקר-פרקטיקה" (RPP).

דוגמאות לתמריצים ולתגמולים פנימיים וחיצוניים:

אחד האתגרים המרכזיים בתחום הוא יצירת המוטיבציה לפעול בשותפות. כדי שאנשי ונשות מקצוע באקדמיה ובשדה יפנו לאפיק זה, עליהם להרגיש שיש ערך לעבודתם ולקבל תגמול ראוי. מכאן שכדי לקדם שותפויות יש ליצור מעטפת מענים רחבה יותר.

על פי המודל המכליל שגיבשה הקבוצה, יש להעניק תמריצים ותגמולים מותאמים לסוגים שונים של שותפויות - החל ממערכות יחסים של קדם-שותפויות ועד לשותפויות מרחיקות לכת המצויות בליבת העשייה. הקבוצה עסקה בהיבטים שונים של שאלת התמריצים ולהלן כיוונים ראשוניים שעלו בדיוניה:

טבלה 2 | תמריצים פנימיים וחיצוניים לחוקרים ופרקטיקנים

תמריצים חיצוניים		תמריצים פנימיים	
עבור החוקרים והחוקרות	עבור אנשי ונשות הפרקטיקה	עבור החוקרים והחוקרות	עבור אנשי ונשות הפרקטיקה
הכרה בפרסומים המשותפים למחקר ולפרקטיקה לצורך הליכי קידום אקדמי	הכרה בשעות שמוקדשות לשותפויות	למידה מהמפגש עם השותפים והשותפות	התפתחות מקצועית
מתן ליווי בעניינים בירוקרטיים	מינוי רכז בית-ספרי שיהיה אחראי לקידום השותפות	תמריץ אידאולוגי - הרצון להשפיע על המדיניות ולשפר את דרכי ההוראה והלמידה בבית הספר	תמריץ אידאולוגי - הרצון לקדם שינוי
הכרה בשותפויות לצורך קבלת מענקים	תמיכה בלימודים לתארים מתקדמים		קידום המעמד המקצועי
הכרה בשותפויות לצורך קבלת מענקים	היכרות עם רשת אנשי ונשות מחקר לצורכי למידה וייעוץ		
ייסוד כתבי עת ייעודיים	פיתוח מסלולי התקדמות וקריירה		

תמריצים פנימיים עבור אנשי ונשות הפרקטיקה:

- התפתחות מקצועית - התפתחות בעקבות למידה מבוססת עדויות (evidence based learning).
- תמריץ אידאולוגי - הרצון לקדם שינוי. על המנהל לבחור לתהליך מורים שיש להם מלכתחילה הרצון והיכולת להשקיע מזמנם וממרחם כדי לפתור בעיות שמטרידות אותם ולקדם את העשייה החינוכית.
- קידום המעמד המקצועי - מתן במה למורים להציג את יוזמותיהם או הזמנתם להפוך למורים מובילים בקהילת בית הספר או להצטרף לקהילות חוקרות.

תמריצים פנימיים עבור החוקרים והחוקרות:

- למידה מהמפגש עם השותפים והשותפות - היכרות וגישה לידע הפדגוגי המבוסס על ניסיון ומומחיות הצוות החינוכי.
- תמריץ אידאולוגי - הרצון להשפיע על המדיניות ולשפר את דרכי ההוראה והלמידה בבית הספר מתוך תפיסה כי לאקדמיה ולמחקר תפקיד בשיפור השדה החינוכי.

תמריצים חיצוניים עבור אנשי ונשות הפרקטיקה:

- הכרה בשעות שמוקדשות לשותפויות - הכרה בשעות שמקדיש צוות בית הספר למחקר כבשעות עבודה, או הכרה בשותפויות לגמולי ההשתלמות.
- מינוי רכז בית-ספרי שיהיה אחראי לקידום השותפות - מינוי גורם אחראי לנושא יקל על הנהלת בית הספר ועל הצוות להצטרף לשותפות. הרכז, כמי שמגיע מתוך בית הספר, יתרום לתחושת השייכות של הצוות החינוכי לתהליך המחקרי. על הרכז לקבל את ההכשרה ואת התמיכה המתאימות (הכרה בזמן שהוא מקדיש לעניין, תגמולים).
- תמיכה בלימודים לתארים מתקדמים - צבירת נקודות לתואר שני והקלה בשעות ההוראה בבית הספר למורים שלומדים לתואר מתקדם.
- היכרות עם רשת אנשי ונשות מחקר לצורכי למידה וייעוץ - ההתייעצות יכולה להתקיים במפגשים עם חוקרים לצורך דיון במאמרים ובידע אקדמי. אפשר גם להכין רשימה של אנשי קשר של חוקרים שאפשר לפנות אליהם.
- פיתוח מסלולי התקדמות וקריירה - יצירת מנהיגות ביניים בבית הספר (שתזכה לתגמול ויוקצה לה זמן ומרחב).

תמריצים חיצוניים עבור החוקרים והחוקרות:

- לאקדמיה יש תמריצים ותשתיות מובנות, אך לא פעם הם אינם מכוונים לעודד שיתופי פעולה עם השדה. יש אפוא לפעול להתאמת מערכות התמריצים גם לסוג זה של מחקרים. להלן כמה הצעות לתמריצים ולתגמולים בתחום:
- הכרה בפרסומים המשותפים למחקר ולפרקטיקה לצורך הליכי קידום אקדמי - הכרה זו חשובה במיוחד עבור חוקרים צעירים.
  - מתן ליווי בעניינים בירוקרטיים - ליווי וסיוע לחוקרים בכניסה לבתי הספר ובבניית קשרים עם אנשי ונשות שדה ומדיניות.
  - ליווי בהנגשת המחקר לשדה - הדרכה וסיוע בכל הנוגע לפיתוח תוצרים מונגשים.
  - הכרה בשותפויות לצורך קבלת מענקים - הכרה בתהליכי מחקר מסוג זה לצורך קבלת מענקים מקרנות מחקר ומקרנות העוסקות בחינוך.
  - ייסוד כתבי עת ייעודיים - כתבי עת שיינתנו במה למאמרים שמגשרים בין מחקר ופרקטיקה.
- לסיכום, המודל המכליל מאפשר מגוון רחב של יחסי גומלין ושיתופי פעולה. טמונה בו ההכרה במגוון רחב של מטרות וצרכים של שותפים פוטנציאליים, והוא מזמן חשיפה והתנסות שעשויות לקדם שותפויות מעמיקות.

2.2 הקמת מרכז לקידום שותפויות בישראל

בדיוני הקבוצה עלו רעיונות שונים לכיווני פעולה ולמנגנונים לקידום התחום. בין השאר הוצע להקים מרכז ישראלי שמטרתו המרכזית לחבר בין כל העוסקים בתחום השותפויות, להעניק להם את התמיכה הנדרשת לפעילותם, ולרכז פעילויות לקידום התחום.

המרכז יוכל להיות שותף ביצירת מודל הפעלה שיפעל להטמעה מיטבית של השותפויות במערכת החינוך ויאגם את הידע לצורך למידה הדדית. הנחת המוצא בהקמת המרכז היא כי נדרש גוף ביניים ניטרלי, שלא יעסוק במחקר ולא יקיים תהליכי שותפות, אך יהיה בעל היכרות מעמיקה עם השטח, עם המחקר ועם המדיניות. המתווה המוצע להקמת המרכז הוא מרבי, אך מובן כי בשלב הראשוני אפשר להתמקד רק באחד מהתפקידים המוצעים.

תרשים 3 | מרכז לקידום שותפויות מחקר-פרקטיקה

ליווי השותפים והשותפות ופיתוח הכשרות, כלים ומיומנויות <

המרכז יוכל ללוות את השותפים לאורך התהליך ולפתח הכשרות ייעודיות בנושאים שונים. משימות רלוונטיות בהקשר זה הן: הפצת מידע מהמחקר לגורמים בשדה המתעניינים בו, הכשרה בהיבטים מעשיים הכרוכים במחקר משותף בשדה וסיוע בתיווך המחקר ורעיון השותפות לשדה ולפילנתרופיה.

מרכז לקידום שותפויות מחקר-פרקטיקה

איגום הידע הפדגוגי והאקדמי בתחום השותפויות בארץ <

הידע יתמקד בבנייה ובקידום של שותפויות וישמש בהמשך גם להכשרה. משימות רלוונטיות בתחום זה הן: הקמת מאגר בנושא סיפורי הפעלה של שותפויות וחיבור והתאמה בין אנשי ונשות מחקר ופרקטיקה.

תפקידי המרכז לקידום שותפויות בישראל:

- **איגום הידע הפדגוגי והאקדמי בתחום השותפויות בארץ** - הידע יתמקד בבנייה ובקידום של שותפויות וישמש בהמשך גם להכשרה. משימות רלוונטיות בתחום זה הן:
  - **הקמת מאגר בנושא סיפורי הפעלה של שותפויות ולו כמה שימושים** - המאגר יוכל לשמש בסיס נתונים לחוקרים וכלי עזר לאנשי השדה. הוא יוכל לשמש גם אמצעי להעצמת אנשי השדה (מתן במה והכרה מקצועית, סיוע לקולגות). אנשי המדיניות (מטה משרד החינוך, מחוזות ורשויות מקומיות) יוכלו להשתמש במאגר כדי לגבש מדיניות תומכת ולהרחיב את היישום.

- **חיבור והתאמה בין אנשי ונשות מחקר ופרקטיקה** - ייזום כנסים ואירועים למפגש ולשיח בין חוקרים, פרקטיקנים וארגוני מגזר שלישי; או הקמת פלטפורמה לליווי בתהליך יצירת ההתאמות (matching) בין חוקרים שמעוניינים לחקור נושא מסוים לבין אנשי שדה ומטה שמעוניינים בסיוע בפתרון בעיה שמטרידה אותם. ההתאמה תתבסס על נושאים משותפים לעבודה, על צורת העבודה המבוקשת מתוך מגוון סוגי השותפויות, ועל המשאבים הנדרשים מכל אחד מהצדדים בתהליך. כך יוכל להיווצר מעין שוק הזדמנויות לחיבור בין גורמים שונים, שיאפשר לכל אחד מהצדדים - לרבות מנהלים ומורים - ליזום את הפעילות. ייזום שותפויות על ידי השטח יעביר מסר לצוות החינוכי באשר לחשיבות המחקר, ויסייע ברתימתו לתהליך.

- **ליווי השותפים והשותפות ופיתוח הכשרות, כלים ומיומנויות** - שותפויות מוצלחות דורשות פיתוח מיומנויות מתאימות מצד כל השותפים. המרכז יוכל ללוות את השותפים לאורך התהליך ולפתח הכשרות ייעודיות בנושאים שונים. משימות רלוונטיות בהקשר זה הן:

- **הפצת מידע מהמחקר לגורמים בשדה המתעניינים בו** - שיתוף בתוצאות המחקרים והעברת הממצאים והתובנות מהאקדמיה לצוות החינוכי הרלוונטי. המטרה היא שאנשי השדה יהיו מעודכנים בידע המחקרי ויוכלו להשתמש בו (למשל בהדרכות ובהשתלמויות). כמו כן אפשר להכשיר את צוותי המחקר בסוגיות של הנגשת ידע וייעוץ לשדה, כדי לעודד את הפצת הידע המחקרי לשדה.

- **הכשרה בהיבטים מעשיים הכרוכים במחקר משותף בשדה** - המרכז יוכל להכשיר את החוקרים בהיבטים בירוקרטיים ובהם הכרת המגבלות והדרישות בעת ביצוע פרויקט מחקרי במערכת החינוך. נוסף על כך יוכל המרכז להכשיר את אנשי השדה בפיתוח כלים מותאמים להוראה ולמידה על בסיס המחקר שנעשה בשותפות.

- **סיוע בתיווך המחקר ורעיון השותפות לשדה ולפילנתרופיה** - המרכז יוכל לתווך את חשיבות רעיון השותפות, ולפעול להעלאת המודעות למשאבים הנדרשים בקרב קרנות שמממנות מחקר אקדמי. החוקרים יוכלו להיעזר במרכז בפנייה אל בתי הספר כדי לרתום אותם לשותפות, ובשיקוף הכדאיות בכניסה לתהליך שיגזול מהם זמן ומשאבים.

- **פיתוח וקידום שותפויות במוסדות הכשרה להוראה** - קידום מנגנונים להכשרת פרחי הוראה למעורבות במחקר.

לסיכום, הנחת המוצא היא שכדי לחבר בין האקדמיה לפרקטיקה נדרשים ידע פדגוגי, מחקרי ומנהלתי, מיומנויות ומשאבים. מוסדות המחקר ומערכת החינוך לא תמיד מצוידיים בכל הרכיבים האלו. מטרת המודל המכליל והקמת המרכז היא להרחיב את מעגל השותפים והחיבורים בין מחקר לפרקטיקה, להטמיע את תפיסת השותפויות ולקדם את התחום באופן מערכתי.

נספח 1

עקרונות לשותפויות מחקר-פרקטיקה בחינוך⁴

שותפויות מחקר-פרקטיקה היא שותפות ארוכת-טווח ששואפת להביא לשיפור או לשינוי הוגן בתחום החינוך באמצעות עבודה משותפת עם אנשי המחקר. שותפויות אלה נועדו ליצור קשר הדוק בין מומחים מתחומים שונים, שיביא לשינוי יחסי הכוחות ויבטיח שלכל הקולות יהיה משקל שווה בעבודה המשותפת.

מהגדרה זו נובעים חמישה עקרונות של שותפויות מחקר-פרקטיקה, המדגישים את ההבדלים בין לבין שותפויות מסוגים אחרים בתחום החינוך, או בצורות מחקר אחרות.

עיקרון 1 | שותפויות מחקר-פרקטיקה הן הסדרים ארוכי טווח

שותפויות מחקר-פרקטיקה אינן רק מפגשי עבודה חד-פעמיים שמסתכמים ביעוץ, בחוזה או במענק. אף שמשך הזמן של שיתופי הפעולה משתנה, המרוויינים שלנו ציינו לרוב כי שותפות בשנתה הראשונה או השנייה מצויה בשלב מוקדם או בשלבי התהוות, ואילו עבודה משותפת במשך שלוש שנים ויותר נחשבת שיתוף פעולה בוגר.

התווית "לטווח ארוך" משקפת מחויבות פתוחה בין השותפים, ללא תאריך תפוגה, המאפשרת צמיחה והתפתחות בעבודה המשותפת. המנהיגים של השותפויות ציינו כי זוהי מחויבות חיונית, המאפשרת למשתפי הפעולה להתמודד עם האתגרים הקשים שעומדים בפני מערכות החינוך ולפעול להשגת מטרות מחקר שאפתניות. כך ציין אחד מקובעי המדיניות המעורב בשותפות מחקר-פרקטיקה:

איננו מוגבלים לשאלה מחקרית אחת או שתיים, שאחריהן הפרויקט מסתיים ואנו עוברים הלאה למשהו אחר ולעבודה עם מישהו אחר. במקום זאת, שיתוף הפעולה הזה מאפשר לנו להתמודד עם תחום מחקר מסוים שמעניין אותנו. ייתכן שנתחיל בעבודה עם מערך קונקרטי של שאלות מחקר, אולם השאלות הללו עשויות להשתנות או להתפתח עם הזמן, בהתאם למה שאנו לומדים.

המטרות והיעדים של השותפויות יכולים אפוא להתפתח עם הזמן - ואכן מתפתחים - בתגובה על בעיות חדשות שצצות, על התמודדויות עם אתגרים שמזמנת ההטמעה, ועל שאלות נוספות שמשקפות הבנה עמוקה יותר של המטרות המשותפות והבעיות שיש לפתור.

אין די בפרויקט אחד כדי לבסס שותפויות מחקר-פרקטיקה. פרויקט התחלתי שכולל שני שותפים או יותר עשוי להתפתח לכדי שותפות - אולם לא פעם הוא מקבל הכרה רשמית רק כשהוא מסתיים והשותפים מחליטים להמשיך לעבוד יחד. השותפים עשויים לכנות את מאמצי שיתוף הפעולה הראשוניים שלהם "שותפויות מחקר-פרקטיקה" אם אחד מגורמי המימון מאפשר להם להתכנס יחד תחת כותרת זו. עם זאת מוטב להתייחס לכך כאל פרויקט מחקר שיתופי, עד לביסוסו של תיק ובו פרויקטים רבים, עוקבים או חופפים.

חוקרים בשותפויות פועלים לצד או יחד עם תלמידים, משפחות, חברי קהילה, צוותי ומנהיגי חינוך וקובעי מדיניות: המונח "לצד" מציין את מגוון הדרכים שבהן המחקר בשותפויות מחקר-פרקטיקה משלב התבוננות רפלקטיבית משותפת של כל השותפים, כדי לקבל נקודת מבט בנושא מסוים; המונח

4 תרגום ועיבוד של Farrell et al., 2021, pp. 6-11

”יחד” פירושו שהשותפויות שמות לב למי שקולם נשמע או לא נשמע במחקר.

מבחינה מסוימת כל סוגי המחקר נערכים עם אחרים ודורשים עבודה שיתופית בין משתתפי המחקר לעורכי המחקר. עם זאת מחקר שיתופי אינו כולל בהכרח שיתוף פעולה, כיוון שהחוקרים במחקרים מסורתיים אינם מזמינים את השותפים לעזור להם בהגדרת הבעיות. הם גם אינם עסוקים בהכרח בשאלה אם תובנות המחקר עוזרות להרחיב את הידע על אופן החשיבה של המשתתפים בנושאים האלה. גישה שיתופית זו למחקר היא שמבחינה בין שותפויות מחקר-פרקטיקה לבין מחקרים בסיסיים מסורתיים, שנערכים בדרך כלל עבור קהל של חוקרים.

עיקרון 2 | שותפויות מחקר-פרקטיקה פועלות להשגת שיפור או שינוי הוגן בחינוך

שותפויות נוצרות כדי לשנות לטובה את מוסדות החינוך ואת ההזדמנויות החינוכיות. המרואיינים הסבירו ששיתופי פעולה אלה יכולים להתמקד ”בצרכים או באתגרים הבעייתיים” או באסטרטגיות ל”מינוף החוזקות המערכתיות” - נושאים שעשויים לנבוע מהשטח (הפרקטיקה), מהמדיניות או מצורכי הקהילה.

השותפויות יכולות לפעול לקידום מאמצי השיפור או השינוי ברמה המקומית במגוון דרכים. חלק משיתופי הפעולה האלה מבקשים לעבוד בתוך המבנים הקיימים, ואחרים מעוניינים לתכנן מערכות חדשות. חלקם שואפים לשפר את המדדים של בתי הספר, כמו ציוני המבחנים המתוקנים, ואחרים מבקשים להגדיר תוצאות שהקהילה מעריכה ולא תמיד נמדדות בבתי הספר.

שותפויות שמטרתן לחולל שינוי הוגן פועלות לשפר את ההוגנות בכל מערכת החינוך ולצמצם את הפערים הקשורים לגזע ולמוצא אתני, למעמד חברתי, למגדר ולזהות מינית, למוגבלות ולהיבטים אחרים הקשורים לאי-שוויון. לעיתים קרובות ההתמקדות בצורכי התלמידים, המשפחות, הצוותים החינוכיים והקהילות מאירה את האתגרים המערכתיים. אתגרים אלה מזמינים את השותפויות לבחון אפשרויות חדשות ולבדוק כיצד המערכות מגדירות את הבעיות הקשורות לאי-שוויון וניגשות לטפל בהן בתחום החינוך.

תמיכה ישירה זו ביעדים של שיפור או שינוי הוגן אינה מאפיינת את רוב המחקר של ימינו בתחום החינוך. בשותפויות מחקר-פרקטיקה קהל היעד העיקרי של המחקר הוא כל השותפים המעורבים בו. לעומת זאת קהל היעד העיקרי של רוב המחקרים בתחום החינוך הוא חוקרים אחרים באקדמיה. חשיבותם של עמיתי המחקר זוכה לחיזוק באמצעות תהליכים כמו ביקורת עמיתים, קביעות וקידום, וכן פרסום בכתבי עת שנקראים בעיקר על ידי חוקרים אחרים. לעיתים רחוקות בלבד כוללים התהליכים האלה הערכה מצד צוותי החינוך בבתי הספר ובקהילה. לעומת זאת החוקרים בשותפויות מחקר-פרקטיקה נחשבים בעיני שותפיהם לאחראים להפקת מחקר רלוונטי ונכון עבורם.

עיקרון 3 | המעורבות במחקר היא פעילות מרכזית בשותפויות מחקר-פרקטיקה

המחקר הוא פעילות מרכזית בשותפויות מחקר-פרקטיקה, והוא שמחבר בין השותפים המעורבים. השותפים משתמשים בשיטות מערכתיות כדי לאסוף מידע ולענות על שאלות ספציפיות. באופן מסורתי החוקרים הם שמכוונים ומגדירים את תהליך המחקר, ומשתפים את האחרים בממצאים רק לאחר מעשה. השותפויות הופכות נורמה זו על פיה ומערבים מגוון רחב של שחקנים בשלבי חקר שונים. רוב השותפויות עורכות מחקרים שמבקשים לתרום לגוף מחקר גדול יותר בתחום החינוך

ומאפשרים לשחקנים משלל תחומים לעזור בזיהוי שאלת המחקר המרכזית או בהבנת הממצאים. מחקרים אחרים מקיימים מחזורי חקר מהירים כדי לבחון רעיונות לשינוי שנובעים מהמחקר. במקרים מסוימים ההתנסויות בתוך שותפות מחקר-פרקטיקה מאפשרות למשתתפים לבדוק שיטות חקר חדשות בחיי היומיום שלהם ולאמץ לעצמם זהות כשותפים לבניית הידע.

המחקר נחשב אחד התוצרים של השותפויות, ועל כן הוא משתקף ברעיונות, בממצאים ובכלים שעולים ממאמצי החקר. השותפויות מפיקות תוצרים רבים, לרבות מאמרים בכתבי עת ופרסומים שעוברים ביקורת עמיתים ותורמים לבסיס הידע בתחום החינוך. תוצרי המחקר יכולים להתפרסם גם בתדריכי מחקר ובתדריכים מעשיים, בוובינרים או בבלוגים.

אפשר לשלב במחקר תכנון של כלים, חומרים או שגרות עבודה, ואז לשתף בתוצרים אלה, למשל להפיק חומרים לתוכנית הלימודים באמצעות אסטרטגיות הוראה מבוססות מחקר. הרעיונות שעולים במחקר יכולים לשנות את אופן החשיבה של אנשים על נושא מסוים ולהשפיע על המדיניות. אחד החוקרים בשותפות מחקר-פרקטיקה הסביר שהמחקר בשותפויות שחקרו, שאף להפיק "ידע מעשי שאפשר לייצג בכלים, בתוצרי ידע, במחשבות של האנשים או בקהילות עשייה".

לבסוף, שותפויות מחקר-פרקטיקה יכולות להשתמש במחקר בתהליכים של קבלת החלטות, קביעת כללי מדיניות או פרקטיקה. אחת הסיבות החשובות לכך היא יכולתם של שיתופי הפעולה האלה לתמוך בתהליכים האינטראקטיביים החינויים לשימוש במחקר, ובהם שכנוע, משא ומתן והפקת משמעות.

ממצאי המחקר אינם עומדים בפני עצמם: המעורבות במחקר דורשת מהמשתתפים בו להפיק משמעות מהמסקנות, לדון ברלוונטיות של מסקנות אלה להקשר הנוכחי ולזהות או לתכנן פתרונות לנוכח המגבלות הפיננסיות, הפוליטיות והחומריות או מגבלות הזמן. המשתתפים בשותפות מחקר-פרקטיקה עשויים לבחון יחד את הממצאים ולדון בהשלכות כדי לערוך שינויים במדיניות. הם יכולים לתכנן במשותף כלים או חומרים לפיתוח מקצועי ולהתבסס על רעיונות מהמחקר. הם יכולים לעבור בין מגוון תוכניות זמינות המבוססות על ראיות, או להתאים אסטרטגיות אלה להקשרן המקומי.

ללא קשר לפרטים הספציפיים של כל שיתוף פעולה, המעורבות במחקר תומכת ביעדים הרחבים יותר של שותפות מחקר-פרקטיקה. אחד החוקרים שבוחנים את שיתופי הפעולה עם המחוזות הבית-ספריים תיאר זאת כך: "השימוש בידע אינו המטרה הסופית. בסופו של דבר ברצוננו ליצור מחוזות טובים יותר, שמאורגנים בצורה חכמה יותר, שעושים את עבודתם היטב, שמבינים את הדברים טוב יותר ומציעים תמיכה משופרת לתלמידים".

יש הסדרים שיתופיים בין ארגוני מחקר לבין בתי ספר - או בין חוקרים לבין ארגונים בקהילה - שפעילותם המרכזית כוללת מטרות שאינן מחקריות: מחוז בית-ספרי עשוי לערוך הסכם קבוע עם חוקר שיסייע למורים בפיתוח מקצועי במהלך תקופה ממושכת; בית ספר לחינוך יכול לבסס שותפות עם מחוז בית-ספרי כדי להעניק לפרחי הוראה הזדמנויות לצבור ניסיון וללמד לצד מחנכים מנוסים. אף ששני ההסדרים האלה יכולים להיות שיתופיים ולתמוך ביעדים הארגוניים, הם נחשבים שותפות מחקר-פרקטיקה רק אם המחקר הוא אחת הפעילויות המרכזיות.

עיקרון 4 | שותפויות מחקר-פרקטיקה מתוכננות מתוך כוונה לכנס יחד מגוון תחומי מומחיות

מערכות חינוך הן מערכות מורכבות, ותפקידו של האדם בהן הוא שמעניק לו נקודת מבט ייחודית על הנושאים ועל ההזדמנויות לשינוי. שותפויות מחקר-פרקטיקה מכנסות יחד אנשים שונים בעלי נקודות מבט ותחומי מומחיות ייחודיים שיעזרו להשיג את יעדי השותפות.

תחומי המומחיות קשורים לנקודות המבט, לחוויות ולידע המעשי שהשחקנים המעורבים מביאים עימם לשותפות. המנהיגים של צוותי החינוך עשויים להביא עימם תובנות באשר למגבלות של מערכת החינוך ולתנאים בכיתות או חשיבה אסטרטגית על ההוצאה לפועל של פעילויות שונות בתוך מערכת החינוך. בעלי הרקע המחקרי מביאים עימם ידע ומומחיות שמקורם בממצאים של מחקרי עבר או בשיטות מחקר שונות. לאחרים, למשל חברי קהילה או בני משפחה, מומחיות המבוססת על התנסויותיהם בחיים מבחינה תרבותית, היסטורית או פוליטית בקהילה המקומית.

יתר על כן, המומחיות אינה קשורה תמיד לארגון שממנו הגיע השחקן המעורב. חוקרים רבים היו - ועודם - אנשי חינוך שמכירים את עולם הפרקטיקה או את כללי המדיניות, ואחרים בתחום המדיניות והפרקטיקה התנסו בשיטות ובתכנון מחקרים. חברי הקהילה והצוות החינוכי יכולים לתרום רעיונות שמתבססים על חוויותיהם האישיות ועל היכרותם עם תובנות אחרות ממחקרים בתחום החינוך.

בשותפויות מחקר-פרקטיקה בעלי תפקידים שונים תורמים במגוון דרכים לעבודה המשותפת. השותפויות יכולות לרתום את המומחיות של כל אחד מהשחקנים המעורבים לניתוח משותף של ממצאי המחקר, לעזור להם להפיק משמעות מהנתונים ולשמש לעדכון של רפורמות מתמשכות או לתכנון שיתופי. מנהיגה בשותפות מחקר-פרקטיקה שמונעת על ידי שאלות מהקהילה הסבירה מהי הגישה שנוקטת השותפות לשילוב מגוון נקודות מבט:

כיצד אנחנו מכבדים, מעריכים ומציינים את נקודות המבט של חברי הקהילה, התלמידים, המורים וקבוצות שונות, שלרוב אין להן אותו כוח מוסדי שיש לחוקרים או למנהיגי המחוז? כיצד אנחנו מכניסים את נקודות המבט האלה לתהליך? לרבות משותפויות המחקר-פרקטיקה יש פוטנציאל לעשות זאת. אנחנו מכבדים את הקולות האלה בדרך שונה מזו של המחקר האקדמי המסורתי, ומאפשרים להם להשתתף במקומות רבים יותר בדרכים אמיתיות ואוטנטיות.

בכל דרך שבה שותפויות מחקר-פרקטיקה יוצרות את התשתית לאינטראקציות שלהן, הן פועלות לרכז את שלל החוויות של אנשי המקצוע, קובעי המדיניות, התלמידים, המשפחות והשותפים מהקהילה, ולהשתמש בהן כבמקורות ידע חשובים.

העובדה ששותפויות מחקר-פרקטיקה ממנפות את מגוון תחומי המומחיות בכוונה תחילה מבדילה ביניהן לבין שותפויות אחרות לטווח ארוך. החוקרים עשויים, למשל, לגלות שחלק משיתופי הפעולה מזמינים רק מחנך אחד להשמיע את קולו בעת תכנון המחקר. עם זאת סביר להניח שתשתית שתומכת בשיתוף פעולה מסוג כזה היא שונה מאוד מתשתית שכוללת צוות מחקר ומחנכים רבים, בעיקר אם המטרה היא למנף את המגוון הזמין של תחומי המומחיות.

המאמצים לייצוג נקודות מבט וקולות שונים ורבים מאפשרים לשותפויות המחקר-פרקטיקה לעסוק במורכבותן של המערכות מנקודת המבט של אנשים שנמצאים במקומות שונים בתוך מערכות אלה. לצד זאת עולה האתגר ליצור אסטרטגיות שמבטיחות שלכל הקולות של השחקנים המעורבים יהיה משקל שווה בעבודה המשותפת.

שותפויות מחקר-פרקטיקה יכולות להשתמש במחקר בתהליכים של קבלת החלטות, קביעת כללי מדיניות או פרקטיקה, בעיקר בשל יכולתן לתמוך בתהליכים אינטראקטיביים החיוניים למחקר.

עיקרון 5 | שותפויות מחקר-פרקטיקה מפעילות אסטרטגיות לשינוי יחסי הכוחות במחקר כדי להבטיח שלכל קולות המשתתפים יהיה משקל שווה

כחלק מובנה ביעדים ובפעילויות של שותפויות מחקר-פרקטיקה, רבים משיתופי הפעולה בני זמננו מציעים לשחקנים המעורבים הזדמנות לממש את כוחם ומאפשרים להם להשמיע קול בעל משקל שווה. שיתופי פעולה אלה נועדו לטפל בחוסר האיזון ההיסטורי והמתמשך ביחסי הכוחות: שנים רבות זכו החוקרים בכוח שאפשר להם להגדיר את מוקד המחקר בלי לתת למשתתפים משקל שווה בהגדרת המטרות והשיטות, ובכך להפוך את המשתתפים לסובייקטים נעדרים קול או כוח.

שותפויות מתמודדות גם עם העובדה שהשותפים בבתי הספר ובקהילה יכולים לממש את כוחם כדי לקבוע את התנאים למעורבותם ביוזמה, כדי להעניק גישה למשתתפי המחקר או לשלול אותה מהם, וכדי לשתף או למנוע שיתוף במידע העוסק בדינמיקה הפנימית בתוך ארגוניהם. זאת ועוד, אף שהכוח להגדיר את היעדים ולקבוע את הכיוון מושפע לעיתים קרובות מתפקידו של השותף - חוקר או איש צוות חינוכי - הוא עשוי להיות מושפע גם מהגזע של השותף, ממעמדו, ממגדרו ומהזהות המינית שלו לצד גורמים אחרים.

אחד מסימני ההיכר של עבודתן של שותפויות מחקר-פרקטיקה הוא תשומת הלב הקפדנית שניתנת ליחסי הכוחות בהן, לאופן איסוף המידע, ניהולו והשימוש בו, ולשאלה מי מחליט ומתי, והיכן יש לבקש מימון. המנהיגים של שותפויות מחקר-פרקטיקה מבקשים לענות על שאלות שנוגעות לאנשים, לסדרי עדיפויות ולפרויקטים באמצעות תהליכים שבוחנים את נקודת המבט של משתתפים רבים וקבוצות רבות של שחקנים.

תשומת הלב ליחסי הכוחות במחקר היא שמייחדת מחקרים שהם חלק משותפויות מחקר-פרקטיקה. מסקירות עבר של תיקי מענקים ששייכים לסוכנויות, עולות ראיות מעטות בלבד לכך שדעתם של בעלי עניין שונים מובאת בחשבון בפרויקטים שהחלו ביוזמה של חוקרים. רוב הבקשות למענקי מחקר ביוזמת חוקרים מתבססות על מחקרים קודמים, על מסמכי מדיניות ועל טענות בדבר חשיבותו הלאומית המחקר, במקום להסתמך על תחומי העניין ועל סדרי העדיפויות של משתתפי המחקר.

במחקרי התערבות רבים מעורבות המשתתפים בתכנון המשותף של תוכניות ההתערבות אינה מוגדרת היטב או נעדרת לחלוטין. בשותפויות מחקר-פרקטיקה הרצון להבטיח שקולם של כל המשתתפים יישמע ויהיה בעל משקל שווה עומד במרכז העבודה המשותפת, גם אם הדבר דורש להכריע בין סדרי עדיפויות מתחרים שעלולים לצוץ במפגש בין המחקר לפרקטיקה.

התפתחות ההגדרה של שותפויות מחקר-פרקטיקה

דוח זה מבוסס על פרסום משנת 2013 שכותרתו [שותפויות מחקר-פרקטיקה: אסטרטגיה למינוף המחקר לצורך שיפור חינוכי במחוזות בית-ספריים](#) (Coburn et al., 2013). למען הקוראים שמכירים את ההגדרה ואת הטיפולוגיה המקוריות של שותפויות מחקר-פרקטיקה, נציין בקצרה כמה מהשינויים שחלו. הדוח מ-2013 הגדיר שותפויות כ"שיתופי פעולה הדדיים וארוכי טווח בין אנשי המקצוע לבין צוותי המחקר, שתוכננו מתוך כוונה לחקור בעיות הקשורות לפרקטיקה ופתרונות לשיפור התוצאות במחוז". ההגדרה החדשה שלנו שונה מההגדרה המקורית בארבעה היבטים:

- היא מתרחקת מאפיון השותפויות כמי שמתמקדות ב"בעיות הקשורות לפרקטיקה". במקום זאת היא מתמקדת בתפיסה המעצימה את הדרכים שבהן השותפויות פועלות להשגת שיפור מערכת ויעדי השינוי.

- במקום להדגיש ששותפיות מחקר-פרקטיקה כוללות ניתוח מקורי, ההגדרה הנוכחית מדגישה את הדרכים שבהן המחקר נחשב פעילות מרכזית בשותפות שבין חוקרים ופרקטיקנים. שותפיות יכולות אפוא ליצור שיטות חדשות, לבנות גוף ידע מחקרי או לתכנן, לבחון ולחקור יחד כלים או לכלול תוכניות התערבות.
- שותפיות מחקר-פרקטיקה אינן מתוכננות מראש בהובלת החוקרים בלבד, אלא מבקשות להתבסס על המומחיות של מגוון השחקנים המעורבים בשיתוף הפעולה ולהשתמש בה (חוקרים ופרקטיקנים).
- ההגדרה החדשה מבהירה כיצד המושג הדדיות בשותפיות קשור לחלוקת הכוחות ולשינוי מערכות היחסים בין צוותי המחקר, אנשי המקצוע והקהילות - והכול למען ההוגנות החינוכית או שיפור החינוך.

הערה בנוגע ליחסי הכוחות בשותפיות מחקר-פרקטיקה

חוסר האיזון ביחסי הכוחות עשוי להשפיע על מערכות היחסים בשותפות, על התהליכים ועל חלוקת המשאבים והעבודה בדרכים רבות. השאיפה ליצור צורות דמוקרטיות יותר של השתתפות בשותפיות מחקר-פרקטיקה יכולה להוביל בקלות לייצוג רחב יותר בתוך השותפיות, אך למעשה לא לשנות את הדינמיקה ולא לתת קול אמיתי ומשפיע בעבודה המשותפת לחברי קהילות מוחלשות מבחינה היסטורית.

אדם או ארגון שמעמדם חשוב יותר יחסית לאחרים, או שסמכותם רבה יותר, עלולים להשפיע על אופן קבלת ההחלטות באשר למשקלו של כל קול ולאופן שבו ייצרו חברי השותפות קשר זה עם זה. חוסר איזון ביחסי הכוחות עשוי להיות קשור לזהותו של השותף או בעל העניין, כלומר למשתנים כמו גזע, מוצא אתני, מגדר, זהות מינית, מצב חברתי-כלכלי, יכולת או אי-יכולת, שפה, סטטוס הגירה, שיוך תרבותי ועוד, וכן להבדלים בשיוך הארגוני, בתפקיד המקצועי או בהשכלה הרשמית ולהצטלבויות בין הגורמים האלה. יחסי הכוחות האלה נטועים מבחינה היסטורית במערכות ובמבנים המצטלבים של כוח, דיכוי ושליטת זכויות הבחירה.

נספח 2

איים של מצוינות - דוגמאות לשותפויות בישראל

"היכולת של צוותי החינוך נבנית על בסיס תהליכי למידה ורפלקציה. על מנת ליישם דוגמאות טובות לשיתופי פעולה מהעולם נדרש לקחת בחשבון את ההקשר הייחודי של מערכת החינוך הישראלית. ישנם הרבה שיתופי פעולה כאלה בארץ, ואנחנו חשופים למודלים היפים האלו. אבל עדיין - אלו איים של מצוינות והיינו רוצים להפוך אותם ליבשה: למשהו נפוץ, נוכח, שהוא חלק מההוויה החינוכית".

(ד"ר אודט סלע, המדענית הראשית משרד החינוך).

בזירה הישראלית יש מגוון של סוגי שותפויות וארגונים מתחומי מחקר שונים. נציג כמה מהם:

המרכז לקידום מדע אזרחי בבית הספר - את המרכז הקים משרד החינוך בשיתוף קרן ה-ISF בהובלת פרופ' יעל קלי מאוניברסיטת חיפה. מטרת המרכז לבנות תשתיות שיאפשרו לתלמידים לא רק ללמוד מדע, אלא גם להיות שותפים בעשיית מדע, לצד מדענים וחוקרי חינוך, באמצעות פרויקטים של "מדע אזרחי". מדע אזרחי הוא תופעה חברתית שהתפתחה מאוד בשנים האחרונות ובה מדענים משתפים פעולה עם הציבור לקידום מדע. השימוש המואץ בטכנולוגיות הסלולריות וברשתות המידע מאפשר לציבור להשתתף במחקר ברמות שונות, מאיסוף נתונים, דרך ניתוחם ועד לשותפות מלאה בהובלת המחקר ובפרסום ממציאו.

המרכז לקידום מדע אזרחי בבית הספר ממנף ואף יוזם פרויקטים שכאלה כדי להעשיר ולהעמיק את הלמידה בבתי ספר ולאפשר לתלמידים אפיק לתרום לחברה. פיתוח סביבות הלמידה והמשאבים והתאמתם לתלמידים ולמורים נערך כחלק מרשת לומדת של שותפויות. באופן זה נוצרת קהילה רבת מומחיות שכל השותפים בה חולקים מטרת-על משותפת והיא ללמוד כיצד לשלב מדע אזרחי בבית הספר באופן מיטבי. המרכז פועל אפוא כרשת של קהילות שיפור (improvement communities).

אחת האסטרטגיות לקידום הלמידה ההדדית בתוך רשת השותפויות במרכז היא פלטפורמה דיגיטלית בשם **Insights**, המיועדת לשיתוף בתובנות של כל השותפים באמצעות סיפורים של שילוב מדע אזרחי בבית הספר. אין מדובר רק בסיפורי הצלחה, אלא גם בקשיים שתלמידים, מורים ומדענים חווים במהלך הטמעת החדשנות. האינטראקציה סביב הסיפורים נערכת בכנסים ובסדנאות שהמרכז עורך, הפתוחים לכל מי שמעוניין להשתתף בהם. המרכז תומך בשותפויות מכל הסוגים.

מבחינה ארגונית, ממונה בדרך כלל תלמיד או תלמידת מחקר מטעם המרכז להובלת קהילת מורים שמתעניינת בפרויקט מסוים של מדע אזרחי. מורים מכל הקהילות מוזמנים למפגשים ייעודיים שהמרכז עורך כדי לתמוך בהפעלת הפרויקטים. בבתי ספר שמעוניינים בשותפות מעמיקה יותר בליבה של מודל השותפויות - ממונים בדרך כלל רכז או רכזת מטעם בית הספר ובד בבד סטודנט או סטודנטית מטעם המרכז שתומכים בכל התהליך. בחמש השנים הראשונות השתתפו כ-100 בתי ספר בפעילויות המרכז.

המרכז לחקר הפדגוגיה - שותפויות אקדמיה-שדה - מרכז באוניברסיטת בן-גוריון שיזם פרופ' אדם לפסטיין. המרכז שם לו למטרה לחזק את תשתיות הפרופסיה החינוכית דרך צמצום הפער בין ידע מדעי לבין ידע יישומי, ובכלל זאת: יצירת ידע רלוונטי ושיתופו, קידום נורמות חברתיות לצריכת ידע, בחינה ביקורתית של ידע, תרגום ידע לפעולה חינוכית ופיתוח מבנים לשיתוף בידע.

הנחת המוצא היא שפרופסיה חזקה תפעל למען שיפור בתי הספר, תהליכי ההוראה והלמידה ולמען צמצום הפערים החינוכיים. למרכז כמה אפיקי פעולה, המרכזי שבהם הוא שותפויות מחקר ופיתוח בין חוקרים לבין ארגונים ובעלי תפקיד בשדה היישומי. הבחירה לפתח שותפויות רחבות עם גופים בשדה החינוכי מתבססת על מגוון שיקולים, ובכללם שיקולים של קיימות, רלוונטיות ויישומיות, הרחבת מעגלי ההשפעה, איזון יחסי הכוח בין השותפים ותקצוב המחקר.

השותפויות מחברות בין מומחיות מחקרית בחינוך ובין הניסיון וההבנה של נשות ואנשי המקצוע בשטח. חיבור זה מביא להעשרת נקודות מבט, ליצירת ידע משותף ולפיתוח כלים ומשאבי עבודה ולמידה. אפיקי פעולה נוספים של המרכז הם אלה: תמיכה בקהילות מקצועיות המובילות חקר תהליכים או פרקטיקות בתוך הקשר העבודה שלהם; תכנון וארגון של כנסים וימי עיון עבור מגוון קהלי יעד; שיתוף במומחיות דרך השתתפות במעגלי שיח, בקבוצות למידה ובצוותי עבודה; ומחקר מדעי בנוגע ליחסי הגומלין בין ידע מדעי לידע חינוכי מקצועי והדרכים לחזקם.

מהלך השקפה - מטרת מהלך השקפה לתרום לשיפור ההוראה והלמידה בבתי הספר באמצעות קידום של חקר הפרקטיקה, טיפוח שיח פדגוגי פורה, למידה מקצועית בצוותי הוראה ופיתוח מנהיגות פדגוגית. כ-10,000 מורים מובילים ומורים עמיתים לומדים כיום בקהילות למידה בית-ספריות בכל רחבי מערכת החינוך. הקהילות יוצרות רשת של למידה מקצועית של מורים, על ידי מורים ולמען מורים. החל משנת תשע"ו פועלות קהילות הלמידה של מהלך השקפה בכל מחוזות משרד החינוך.

במהלך השקפה מתקיימים מפגשים קבועים של הצוות המוביל עם אנשי ונשות מחקר ושדה. מפגשים אלה עוסקים ביישום המחקר ודנים בסוגיות כגון עקרונות התוכנית, ההנחיה והתוצאות. חלק מהחוקרים עוסקים באיסוף הנתונים למחקר, וחלקם מלווים ומנחים את צוותי החינוך ומעניקים להם משוב.

החוקרים עובדים בשיתוף עם המפקחים והמדריכים ביצירת מאגר נתונים הכולל בעיקר צילומי וידאו של שיעורים ומחקר אתנוגרפי שנערך בישיבות הצוות. כמו כן החוקרים מפתחים כלים עבור מורים מובילים הכוללים הנחיה של המנחים והמורים. חלק גדול מתוצאות המחקר שולבו בשלב הפיתוח, והפדגוגיות תוקנו ושופרו בעקבות ההתנסות בבית הספר, כדי שהמחקר יזין את הפיתוח המקצועי - אם כי בפועל המחקר מתנהל במסלול מקביל לפיתוח המקצועי.

שותפות אוניברסיטה-שדה בחינוך - השותפות מתקיימת במסגרת בית הספר לחינוך באוניברסיטת תל אביב ביוזמת פרופ' אודרי אדי-רקת. מטרת השותפות להרחיב את ההזדמנויות החינוכיות, את ההוגנות ואת השוויון בין הקבוצות החברתיות השונות בחברה. במסגרת זו נערכים פרויקטים עם רשויות מקומיות כדי להיענות לצרכים שעולים מהשטח ולתת מענה מבוסס נתונים ומחקר לשאלות רלוונטיות. השותפות מבוססת על נתונים, על שיתוף ועל היענות לצרכים ולתנאים המקומיים.

השותפות פועלת עם בעלי תפקידים במחלקות חינוך ברשויות מקומיות, ובבתי ספר עם מורים, תלמידים והורים, כדי לתת מענה לשאלות רלוונטיות. מושם דגש בשותפות על ייצוג מגוון של קולות, וכן על הנגשה ועל הפצה של ממצאי המחקר לבעלי עניין שונים. הפרויקט פועל בעיריית בית שאן, בתל אביב, ובאופן חלקי באשדוד.

העקרונות המובילים בשותפות הם שיצירת השותפות היא תהליך של טרנספורמציה תרבותית ושינוי מחשבתי ביחסי החוקרים, מעצבי מדיניות החינוך ובעלי עניין מרכזיים המשפיעים על החינוך. עיקרון נוסף הוא שיש צורך לפתח אינטרסים משותפים על בסיס אמון, תקשורת ושיתופי פעולה מתמשכים.

פרויקט לקידום מודלים של בין-תחומיות בתחום ההומניסטיקה בחטיבות הביניים בישראל - פרויקט זה, ביוזמת לשכת המדענית הראשית במשרד החינוך ובהובלת פרופ' חנן אלכסנדר, ד"ר נורית נוביס ואחרים, נועד לעודד חוקרים לעסוק בסוגיות רלוונטיות למערכת החינוך. במחקר נבדק כיצד אפשר לעצב וליישם הוראה-למידה בין-תחומית מיטבית במקצועות ההומניסטיקה בחטיבות הביניים

הממלכתיות בישראל. תהליך העיצוב וההטמעה של סביבות למידה בין-תחומיות מעורר שאלות ואתגרים, והפרויקט מנסה לתת להם מענה בתחומים הנוגעים למטרות הלמידה, לאופי התהליך ולדרכי הכשרת המורים.

פרויקט מש"ל (מורים שותפים למחקר) (Teacher Research Alliance) - הפרויקט, בהובלת פרופ' בוריס קויצ'ו וד"ר אלון פינטו ממכון ויצמן למדע, משלב פעילות מקוונת א-סינכרונית ופעילות בקהילות כדי לאפשר התנסויות מחקריות ויישום התובנות המחקריות בכיתות.

לפרויקט ארבעה יעדים עיקריים: יצירת מאגר מתפתח של משאבי מחקר המותאמים לרקע ולצרכים של מורים בפועל; הכשרה מקצועית של מורים באמצעות השתתפות פעילה במגוון דרכים וברמות שונות במעשי מחקר חינוכי; יצירת קהילה משולבת של מורים וחוקרים אשר תעסוק בטיפוח ובהטמעה של גישות פדגוגיות מבוססות מחקר; עידוד עריכת מחקרים חינוכיים רחבי היקף בהובלה משותפת של חוקרים ומורים, ופיתוח מנגנון יעיל ליישומם בשטח.

העקרונות המרכזיים של הפרויקט הם:

- **דואליות של יצירה ושל שימוש בידע חדש:** מעורבות ביצירת ידע חדש על הוראה ולמידה דיסציפלינריות היא הזדמנות פז להתפתחות מקצועית ולשימוש מושכל בידע הנוצר בתהליך.
- **הכול מרוויחים:** שיתוף פעולה בין קהילות מורים ובין קהילת חוקרים יכול להיות יציב ופורה רק כאשר חברי כל הקהילות חשים שהם מפיקים מכך תועלת.
- **אותנטיות:** כדי שהשותפים במחקר חינוכי יפיקו את המרב מהעשייה המחקרית, על המחקר להיות בעל פוטנציאל להביא תועלת לא רק לשותפים בו, אלא גם לאנשים נוספים.
- **ריבוי בחירה:** שותפות במחקר חינוכי יכולה להיות פורייה רק כאשר עומד לרשות המורים-שותפים מגוון אפשרויות בחירה, ומתאפשר להם ליזום ולגלות יצירתיות. הפרויקט מאפשר למורים-שותפים לבחור באיזה מחקר להשתתף ועד כמה להיות מעורבים בו - מהתנסות חד-פעמית באיסוף נתונים ועד להשתתפות במחזור מחקרי מלא והצעת הצעות למחקרים חדשים.

מאפייני המחקרים המתאימים להשתתף בפרויקט מש"ל:

- מחקרים העוסקים בסוגיות מעולם המורה, כלומר בסוגיות בעלות פוטנציאל להדהד את הדילמות ואת האתגרים המקצועיים המעסיקים מורים בפועל בעבודתם.
- מחקרים המאפשרים השתתפות פעילה ומגוונת של מורים כעוזרי או כיוזמי מחקר, ולא כנבדקים.
- מחקרים שמטרותיהם ויעדיהם עשויים להביא תועלת ברורה לעוסקים בהוראה.
- מחקרים העוסקים בסוגיות פדגוגיות שאפשר לחקורן ברמות שונות, באמצעות איסוף הדרגתי של הנתונים.
- מחקרים שאיסוף וניתוח הנתונים בהם יהיה נגיש ומובן למורים לאחר הכשרה קצרה יחסית, ואפשר יהיה לממשם בד בבד בהוראה בהשקעה סבירה של זמן ומאמץ.
- מחקרים הכוללים מנגנון מובנה למתן משוב לשותפים במחקר ולעידוד אינטראקציות ביניהם.

ספרא בקהילה: שותפות מחקר-שדה - מרכז אדמונד י. ספרא לחקר המוח בלקויות למידה בראשות פרופ' תמי קציר מאוניברסיטת חיפה, פועל זה שנים רבות לפיתוח ולהפעלה של תוכניות התערבות והכשרה חינוכיות מבוססות מחקר, מנקודת מבט מעשית ויישומית. התוכנית "אי של הבנה", ביוזמת פרופ' קציר וד"ר אורלי ליפקה, היא אחת מתוכניות הדגל שפותחה במרכז במימון לשכת המדענית הראשית במשרד החינוך ובליווי של אגף שפות במשרד החינוך. מטרת התוכנית להטמיע תובנות מחקריות עדכניות בתחום הבנת הנקרא בשדה החינוכי בישראל. התוכנית הותאמה לדרישות משרד החינוך בתחום החינוך הלשוני. חומרי הלימוד אותנטיים ורלוונטיים לחיי התלמידים, ומשלבים כלי משחק דיגיטלי פסיכו-פדגוגי.

התוכנית פותחה לצורך קידום תהליכים אורייניים המשלבים קוגניציה ורגש. היא נבנתה סביב סיפור רקע ולפיו הכיתה נקלעת לאי בודד ונאלצת ללמוד כיצד לחיות בטבע יחד כדי לשרוד. במסע ההרפתקה של הילדים נשזרים הוראה וקידום של מיומנויות שפה, לצד ערכים כגון ראיית האחר, הקשבה, שיתוף וחשיבותה של קהילה.

התוכנית מספקת גם הכשרה של המורים וליווי אישי לכל אורכה לצורך שיפור ההטמעה בתוך כיתות הלימוד. התוכנית מותאמת לצורכי הלומדים בהתבסס על נתוני מיפוי מוקדם ממוחשב, ומבוססת על ניסיון בהכשרת מורים ועל ממצאים הנוגעים לתלמידים. המחקר המלווה מצביע על כך שבקרב הילדים שהשתתפו בתוכנית חל שיפור ניכר בהבנת הנקרא, בשטף הקריאה, באוצר המילים, בהבנה ובשימוש באסטרטגיות למידה. כמו כן ניכרה עלייה בתחושת המסוגלות וירידה בחרדת הקריאה בהשוואה לקבוצת הביקורת.

חשיבה שיתופית בין-תחומית מבוססת טקסטים ודמוקרטיה מתדיינת - הפרויקט של החוקרים פרופ' ברוך שוורץ, פרופ' ענת ירדן, פרופ' עינת הד-מצויינים, פרופ' בוריס קויצ'ו וד"ר מיכל טבת, בשיתוף הקרן הלאומית למדע, מבוסס על מודל החשיבה המשותפת. המודל כולל דיון עמיתים פתוח, אשר נועד לשפר את איכות השיח הכיתתי שבו (collaborative reasoning). במסגרת החשיבה השיתופית קבוצות קטנות קוראות טקסטים ודנות בנושאים שנויים במחלוקת. יישום צורות הדיון הללו בכיתה הוביל לתוצאות חיוביות בהתפתחות הקוגניטיבית והמושגית של התלמידים ולשיפור המעורבות והמוטיבציה שלהם. מטרת המחקר הייתה לחקור את השפעתה של תוכנית התערבות לקידום שיח ברמה גבוהה בבית הספר העל-יסודי בכמה מקצועות מרכזיים (מתמטיקה, מדעים ואזרחות). הפרויקט היה מיוחד בכך שהמימון ניתן למשך חמש שנים וכך אפשר היה לבדוק כמה מחזורי פעילות של התוכנית. כך התאפשר תהליך של רפלקציה ושינוי ולמידה לאורך השנים. ייחודיות נוספת של הפרויקט היא שנערכה בו תצפית הן על הדינמיקה שבין המורים הן על זו שבין לבין הכיתה. לאחר מכן בחנו המורים את ההקלטות עם החוקר, וכך שיפרו את פעולותיהם. החוקר למד מתוך ההסתכלות, והמורה התבונן בעשייתו והתפתח מקצועית.

צוותי שיפור (Improvement Science) - את השיטה מפעיל בארץ ארגון מישרים בשיתוף המרכז הישראלי לחדשנות חינוכית בהובלת ד"ר יעל פולברמאכר. זוהי שיטה שמבוססת על יצירת רשת קהילתית של אנשי שדה וחוקרים מלווים. מטרת הצוותים להוביל תהליך של שינוי בקרב שלושה בתי ספר באמצעות סוכנות שינוי שהן נציגות השטח מטעם בתי הספר. תהליך החשיבה והשינוי מתבסס על ידע מחקר ועל הטמעה של ידע חדש בשטח.

בשיטה זו צוותי השיפור הם שיוצרים את הידע. צוותים אלו מורכבים ברובם ממכריע מנשות שטח, והקבוצה עוסקת בבעיות המעסיקות אותן. הקבוצה פועלת כשלוש שנים ומקיימת מפגשים אחת לשבועיים. המפגשים משקפים את הנחת המוצא של השיטה ולפיה אין תוצר יישומי סופי, אלא עבודה מתמשכת וקבועה ושיפור מתמיד של התוצר.

[קהילות מקצועיות לומדות בתחום הפיזיקה](#) - הפעילות החלה ב-2012 בקרב מורי הפיזיקה בחטיבה העליונה במסגרת שיתוף פעולה בין המחלקה להוראת המדעים במכון ויצמן לבין הפיקוח על הוראת הפיזיקה במשרד החינוך. מטרת הקהילות לקדם התפתחות מקצועית של מורי הפיזיקה ולפתח בקרבם את היכולת להפעיל שיקול דעת הממוקד בלומדים ובלמידה בתכנון ההוראה והאסטרטגיות ליישום בפרקטיקה, וכן לתת מענה לצורכי המורים.

הקהילות פועלות במודל של מניפה, שבו צוות מקבוצת הפיזיקה במחלקה להוראת המדעים מנחה קהילה של 25 מורים מובילים, ואלה מנחים 11 קהילות אזוריות ברחבי הארץ ובהן כ-250 מורים. צוות זה כולל אנשי אקדמיה ומורים מנוסים שקידום שותפויות של מחקר ופרקטיקה הוא מרכיב מרכזי בתפיסת עולמם. מפגשי הקהילות מתקיימים אחת לשבועיים לאורך שנת הלימודים.

תהליך הלמידה בקהילות הוא כזה: בתחילה בוחנים נושא מסוים והמורים המובילים מתנסים בו כלומדים במפגש הקהילה, ולאחר מכן הם מפעילים את כיתותיהם בנושא זה בגישה מבוססת נתונים. המורים חוזרים לקהילה עם ממצאים (evidence-based) ומבצעים רפלקציה שיתופית, ולאחר מכן מובילים את מורי הקהילות האזוריות בתהליך למידה דומה.

המשוב מההתנסויות בכיתות נדון במפגשי הקהילות ומשפיע באופן שוטף על דרכי ההפעלה של הקהילות. מודל ההפעלה מאפשר זרימת הדדית ודו-כיוונית של המידע בין השותפים, מלמעלה-למטה ומלמטה-למעלה. הפעילות מלווה במחקר עיצוב שמטרתו לבחון באופן שוטף מה עובד ומדוע, ולקדם את השותפות בין המחקר והפרקטיקה (Eylon et al., 2020).

[מעבדות אגף מו"פ במשרד החינוך](#) - שיתוף פעולה בין מטה, שטח ואקדמיה. המעבדות מנסות לקדם תפיסת פיתוח פדגוגי שמפגישה אנשי שטח ואנשי מטה מתוך הנחה כי הבניית דיאלוג משותף נטול היררכיות תקדם את המערכת, אך בה בעת היא מהווה ייעוד בפני עצמה. למעבדה שותפים אנשי חינוך מכמה בתי ספר, שמגבשים עם גורמי מטה ואקדמיה תפיסה כוללת להתמודדות עם הצורך שעלה מבתי הספר, ומובילים בבתי הספר התנסויות פדגוגיות שמטרתן לגבש שדה רעיוני של מענים עבור המטה. תהליך העבודה מתחיל בכך שמטה המשרד מציף סוגיה מורכבת, ולאחר מכן מנהלי המעבדה מגייסים את בתי הספר ואת החוקרים לתהליך שמיועד לגבש תפיסות ופרקטיקות להתמודדות עם הסוגיה.

הפיתוח במעבדות מתבסס על עקרונות החשיבה העיצובית, הכוללת חקירה מעמיקה של הצורך ושל הקיים בתחום; הגדרת בעיה בדרכים חדשות; העלאת רעיונות יצירתיים; וגיבוש ניסויים קטנים וחכמים כדי להשיג תובנות גדולות. מוסדות החינוך שמשותפים בתוכנית הם שותפים מלאים להעלאת הרעיונות, לבניית המודלים ולכתיבת תוכניות עבודה לפיתוח שכוללות התנסות במוסד החינוכי.

[היוזמה - מרכז לידע ולמחקר בחינוך](#) - היוזמה מקדמת שימוש שיטתי בידע מחקרי עדכני ומבוקר בתהליכי קבלת החלטות בחינוך. ידע מחקרי נגיש וזמין חיוני למקבלי החלטות ולציבור הרחב לשם גיבוש מושכל של מדיניות ותכנון מיטבי של התערבויות שנועדו לשפר את הישגי החינוך בישראל.

רשימת מקורות

- בלכר, נ' (2021). דוח מת"ת: שותפות בין צוותי אקדמיה, מטה ושדה במחקרי חינוך. יוזמה - מרכז לידע ולמחקר בחינוך.
- ליטמנוביץ', ע' (2022). קשרי מחקר-שדה בחינוך: מבט לעולם. יוזמה - מרכז לידע ולמחקר בחינוך.
- צבירן, ל' (2020). קבוצת העבודה בנושא הטמעת מחקר במדיניות: כלים וכיוונים לפעולה. לשכת המדען הראשי, משרד החינוך.
- Bryk, A., & Schneider, B. (2004). *Trust in schools: A core resource for improvement*. Russell Sage Foundation.
- Coburn, C. E., Penuel, W. R., & Geil, K. E. (January 2013). *Research-Practice Partnerships: A Strategy for Leveraging Research for Educational Improvement in School Districts*. William T. Grant Foundation.
- Coburn, C. E., & Penuel W. R. (2016). Research–practice partnerships in education: Outcomes, dynamics, and open questions. *Educational Researcher*, 45(1), 48-54.
- Dostilio L. D., Brackmann, S. M., Edwards, K. E., Harrison, B., Kliwer, B. W., Clayton, P. H. (2012). Reciprocity: Saying what we mean and meaning what we say. *Michigan Journal of Community Service Learning*, 19(1), 17-32.
- Eylon, B. S., Scherz, Z., & Bagnó, E. (2020). Professional learning communities of science teachers: Theoretical and practical perspectives. In Y. Ben-David Kolikant, D. Martinovic, & M. Milner-Bolotin (Eds.), *STEM teachers and teaching in the digital era* (pp. 65-89). Springer.
- Farrell, C. C., Penuel, W. R., Coburn, C., Daniel, J., & Steup, L. (2021). Research-practice partnerships in education: The state of the field. William T. Grant Foundation.
- Hiebert, J., Gallimore, R., & Stigler, J. W. (2002). A knowledge base for the teaching profession: What would it look like and how can we get one? *Educational Researcher*, 31(5), 3-15.
- Honig, M. I., & Coburn, C. (2008). Evidence-based decision making in school district central offices toward a policy and research agenda. *Educational Policy*, 22, 578-608.
- Kali, Y. (2016). Transformative learning in design research: The story behind the scenes. *Transforming learning, empowering learners*, 4-5.

- McKenney, S. (2016). Researcher–practitioner collaboration in educational design research: Processes, roles, values, and expectations. In M. A. Evans, M. J. Packer, & R. K. Sawyer (Eds.), *Reflections on the learning Sciences* (pp. 155-188). Cambridge University Press.
- Wagner, J. (1997). The unavoidable intervention of educational research: A framework for reconsidering researcher-practitioner cooperation. *Educational Researcher*, 26(7), 13-22.
- Wentworth, L., Conaway, C., Shewchuk, S., & Arce-Trigatti, P. (2021). RPP brokers handbook: [A guide to brokering in education research-practice partnerships](#). National Network of Education Research-Practice Partnerships (NNERPP).